

Synen på skönlitteratur för vuxna på svenska folkbibliotek

En rapport av Magnus Persson, Maria Ehrenberg, Cinna Svensson och Moa Andersson

Innehållsförteckning

Inledning.....	3
Besöken på biblioteken av Cinna Svensson.....	5
Litteraturförmedlingens villkor på svenska folkbibliotek av Magnus Persson.....	9
Bibliotekariers läsning av Maria Ehrenberg.....	29
Från läsminne till det jag redan minns av Moa Andersson.....	45
Enkätfrågorna.....	52
Enkätsvaren	56

ISBN 978-91-980640-9-4

Inledning

2011 fick regionbiblioteken i Stockholm och Halland samt Kultur i Väst medel från Kulturrådet för att göra en förstudie kring bibliotekens arbete med skönlitteratur. Detta blev början till en lång resa som inte är slutförd än idag.

I förstudien besökte vår projektledare Cinna Svensson två kommunbibliotek vardera i Stockholms län och Västra Götaland samt samtliga sex i Halland (Region Halland tillsköt medel). Intervjuerna med chefer, inköps- och programansvariga blev ett försvarligt material som Magnus Persson, forskare vid Malmö högskola, därefter analyserade. Fram steg en bild av engagerade och påhittiga bibliotek men där själva grunden för det skönlitterära arbetet drevs av underliggande föreställningar om Den Goda Boken och oreflekterade idéer om kvalitetsnivåer. Dessa resultat bekräftades vid genomgången av ett antal projektansökningar som inkommit till Kulturrådet med begäran om medel för genomförande av olika skönlitterära och läsfrämjande projekt.

Samtidigt med intervjuerna delades även ut en mindre enkät kring den enskilda bibliotekariens läsning. Resultaten visade en kår av läsande människor, fast övertygade att läsning är bra och utvecklande.

Resultaten från förundersökningen var så intressanta att vi bestämde oss för att gå vidare med en fördjupad studie. Denna gång bad vi regionbiblioteken runt om i Sverige att föreslå bibliotek som de ansåg var särskilt engagerade, nydanande och bra på att arbeta med skönlitteratur för vuxna. Eftersom vi ville få med små, stora, urbana, rurala, sydliga, nordliga och däremellan liggande bibliotek var sällningsproceduren hård men till slut kunde Cinna återigen ge sig iväg på en intervjurunda. Denna gång besökte hon: Piteå, Umeå, Sandviken, Örebro, Norrköping och Helsingborg.

Under denna period lade vi också ut en enkät på Survey Monkey kring bibliotekariers eget läsande. Information om att denna fanns spreds via landets alla regionbibliotek, via facebooksidor och webbplatser samt muntligt vid konferenser och utbildningar. Över tusen folkbibliotekarier tog sig tid att svara på frågor om hur mycket de läste, vad de läste och vilka böcker som betytt mest för dem. En vanlig schablonbild av en bibliotekarie är att hen läser – mycket och hela tiden. Den bilden visades sig stämma. Vad hen läste förvånade dock mer.

Liksom i förstudien har resultaten från intervjuerna analyserats och behandlats av Magnus Persson medan enkätsvaren tagits omhand av Maria Ehrenberg. Det är resultaten från dessa två studier som ni nu håller i er hand.

En slutsats vi drog av förundersökningen var att biblioteken och bibliotekarier inte har någon större möjlighet att utbilda sig inom skönlitterärt arbete. Som en fördjupning av MUSA-kurserna och för att avhjälpa denna brist startade vi metodutvecklingskursen ViSA (Vidareutveckling inom skönlitterärt arbete). Responsen var överväldigande och de trettio platserna fylldes snabbt av deltagare från kommun och region. Efter att ha tagit in ytterligare tre personer tvingades vi säga nej till åtminstone tio till. Kursen pågick under två terminer och finns fint beskriven i Moa Anderssons redogörelse.

Men vi känner att vi inte är klara med området än. En sista del av detta projekt startar inom kort och en ny intervjurunda ska påbörjas. Vi flyttar perspektivet från biblioteksledning och bibliotekspersonal till läsarna/användarna. Hur ser de på det egna bibliotekets arbete med skönlitteratur? Vi hoppas återkomma med ett svar till Bokmässan 2016.

Så här långt står det dock klart att för att biblioteken ska kunna uppfylla bibliotekslagens krav på allsidighet, kvalitet och prioriterade grupper, behöver även det skönlitterära arbetet höjas till en strategisk nivå och förberedas genom samtal om kvalitet, värderingar, normer och den egna läsningens betydelse. Det står också klart för oss att biblioteken och bibliotekarierna besitter ett engagemang och en kunskap kring läsfrämjande arbete som kan leda precis hur långt som helst.

Till sist vill vi rikta ett stort tack till alla som låtit sig intervjuas, alla som svarat på enkäterna. Ett särskilt tack till de bibliotek som varit värdar för ViSA-kursen. Ett tack även till Svenska akademien och Nobelbiblioteket som anordnade en magnifik avslutning för kursdeltagarna. Nobelbibliotekets dåvarande chef, Lars Rydquist, har även varit behjälplig i referensgruppsarbetet. Och ett sista tack till Kulturrådet, som gjort detta möjligt.

Lotta Aleman
Regionbibliotek Stockholm

Maria Ehrenberg
Regionbibliotek Halland

Gunnar Södow
Kultur i Väst

Besöken på biblioteken

Cinna Svensson, projektledare, Falkenbergs bibliotek

Efter förstudien *Synen på skönlitteratur för vuxna på svenska folkbibliotek* gav Kulturrådet bidrag till ytterligare en studie; *Fördjupad syn på skönlitteratur på svenska bibliotek*. I den första studien framkom bland annat att svenska folkbibliotek arbetar mycket med skönlitteratur för vuxna, men att det görs på ett oflekterat sätt och vanligtvis är arbetet inte förankrat i planer och styrdokument. Detta ville styrgruppen titta närmare på.

Jag fick förnyat förtroende som projektledare. Jag fick nu besöka sex bibliotek som regionbiblioteken föreslagit och kriteriet var helt enkelt ”att det på biblioteket görs ett ovanligt bra och medvetet arbete med skönlitteratur för vuxna”. Intervjuerna bandades och transkriberades. Biblioteken är lovade anonymitet, men de har mycket att vara stolta över så egentligen skulle jag vilja basunera ut vilka de är. I samband med den första studien delade jag ut en enkät till respondenterna, i den fördjupade studien intervjuade jag endast och enkäten gick ut via nätet till alla folkbibliotekarier i Sverige. Precis som i *Synen på skönlitteratur* träffade och intervjuade jag chef, inköpsansvarig och programansvarig för skönlitteratur för vuxna. Intervjuerna genomfördes i grupp, i par eller enskilt. På ett bibliotek var vi sju stycken samtidigt, varav någon gick och någon tillkom under intervjuens gång. Det var ett fantastiskt härligt gäng, men för att vara alldeles ärlig var jag helt slut efter den intervjun och den transkriberade texten blev 22 sidor.

Frågorna jag använde mig av var i princip samma som vid förstudien, men med ett par justeringar utifrån de resultat Magnus Persson presenterade i skriften *Synen på skönlitteratur för vuxna på svenska folkbibliotek*.

Till exempel tillkom frågorna:

- Spelar det någon roll vilken typ av skönlitteratur folkbiblioteket har för vuxna?
- Har skönlitterär läsning ett eget värde eller är det ett medel för något annat?
- Hur initieras och styrs det skönlitterära arbetet, kortsiktigt? På längre sikt?
- Vilken ställning har skönlitteratur i förhållande till annan litteratur på biblioteket?
- Vad ska folk läsa? Är det en fråga som ska ställas på folkbibliotek?
- Vad är kvalitet (med tanke på skönlitteratur för vuxna)?

Exempel på frågor som användes i båda studierna:

- Ska biblioteken ha skönlitteratur för vuxna och i så fall varför?
- För ni någon diskussion kring kvalitet?
- Finns skönlitteratur för vuxna med i era mål och styrdokument?
- Enligt vilka urvalsprinciper anordnar ni program med anknytning till skönlitteratur för vuxna?
- På vilket sätt marknadsför ni skönlitteratur (gäller fysiska böcker, ljud etc) och program kring detta?

Intervjufrågorna sändes till respondenterna inför intervjutillfällena och det var alltid samma frågeställningar vi utgick ifrån, men eftersom varje intervju var unik kunde frågorna variera något. Sammanlagt

varade intervjuerna i tretton timmar och tio minuter och resulterade i 122 sidor transkriberad text. En av de mest tankeväckande frågorna var även i denna studie Ska biblioteken ha skönlitteratur för vuxna och i så fall varför? Några svar:

Det är självklart att biblioteken ska ha skönlitteratur för vuxna. Det kan man aldrig ta bort. Det är ingen annanstans man kommer så nära människor som via skönlitteraturen. Inte i vänskap, äktenskap, föräldraskap, ingenstans. Utan det är i skönlitteraturen man kan krypa in under skinnet på människor. Och då kan det vara människor från andra kulturer, andra historiska epoker som är fantastiskt att uppleva. Se världen med en annan människas ögon. Och det blir på något sätt humanismens kärna. För mig är ju också skönlitteraturen berättelser. Jag älskar berättelser! Bra berättelser. Jag kan inte leva utan bra berättelser. Jag tror att det är ett djupt mänskligt behov. Att spegla sig själv i berättelser är ett behov.

Skulle vi sluta köpa skönlitteratur, skulle det bli kaos. Då skulle det vara lättare att stryka vissa typer av facklitteratur.

Det är därför man har bibliotek. Är det något folk förväntar sig ska finnas så är det ett bra bestånd av skönlitteratur. Om du går ut och frågar vem som helst på gatan är det det man förknippar med biblioteket. För mig är det lika självklart som att det finns mjölk och bröd i en livsmedelsaffär.

Att besvara vad kvalitet är orsakade också huvudbry. Här är några svar:

Det är som att definiera vilken människa som är snygg. Det finns olika trådar man kan väva, som jag säger; personskildring, miljöskildring, budskap... Så väver man in det, men man kan inte pricka av vad som är bra eller dåligt exakt.

Vi är mycket nöjda med det beslut vi tog för cirka 10 år sedan, att inte bry oss om kvalitetskrav på skönlitteratur. Det gjorde att vi äntligen kunde börja jobba

med läsaren istället. Vi har ett mer luststyrt sätt att jobba med litteraturen istället. Kvalitet betyder egenskaper, och står ju för att vissa egenskaper ska vara uppfyllda, men det är en grannliga uppgift tycker jag att bestämma detta. Visst språkligt och tekniskt kan det vara enklare att avgöra om man nu vill det, men innehållsmässigt är det nödigt att prata om kvalitet tycker jag.

Bra språk ska det vara. Bra historia som tål omläsning. För mig är det så. Det ska vara välskrivet och en historia som inte är en dussinhistoria. Den ska hålla för omläsning.

Svår fråga. En närvarande författare, ett bra språk, ett innehåll som är genomtänkt och genomarbetat.

Det var inte helt ovanligt att jag gick ifrån biblioteket jag nyss besök med känslan av att jag ville söka jobb där direkt. Framför allt var det på ett bibliotek där jag fick en känsla av att ingenting var omöjligt. Chefen tvekade sällan inför en idé och poängterade en tillåtande atmosfär bland sina medarbetare. Chefen menade att eftersom det ibland inte blir som man har tänkt sig och ibland får man erkänna att man tänkt fel, måste man tänka att "alltid har man lärt sig något". Ibland får man försöka igen, ibland får man backa lite och göra om fast på ett annat sätt. Samma chef sa även att man måste ha kul på jobbet. Vem vill inte ha en sådan chef? Ett annat bibliotek jag förälskade mig i förmedlade känslan av att allt var tillåtet. Naturligtvis inte i alla avseenden utan gällande litteratur. Personalen läste otroligt mycket, de skulle läsa otroligt mycket, de skulle läsa allt. Åtminstone allt de kände för att läsa. Ingen litteratur ansågs vara för dålig, för enkel, för avancerad, för smal eller för intetsägande. Men det bästa var inte att de läste all möjlig litteratur utan att de pratade om vad de läst, med varandra och framför allt med bibliotekets besökare. Det är ingen regelrätt analys utan en personlig reflektion efter att ha besökt 16 olika folkbibliotek, att där skönlitterärt arbete fungerar som bäst är där det finns tydligt och engagerat ledarskap som smittar av sig och genomsyrar verksamheten. En chef med både visioner och närvaro, förmåga att ta tillvara medarbetarnas idéer

och kraft att inte låta sig nedslås av till exempel snäv budget eller trånga lokaler. Och där det fungerar ser jag även en chef som är modig, som vågar genomföra förändringar och som vågar kräva engagemang av sin personal.

En annan sak jag upplevde som gemensam faktor för framgångsrikt skönlitterärt arbete var att man strävade efter att involvera så många som möjligt av personalen. Till exempel att man inte fokuserade bara på sitt område utan fick göra bibliotekets skyltningar tillsammans, två och två på ett rullande schema en månad i taget. På samma bibliotek använde de sig inte längre av BTJ-listan som inköpskanal och för att delge all personal vad som köpts in presenterades ny litteratur, vid två – tre tillfällen höst och vår. Inköpsansvarig för skönlitteratur och ansvariga för inköp för facklitteratur hjälptes åt att presentera. På så vis fick all personal lite koll på all litteratur som tillkommit under året. På något av biblioteken var bokpresentation obligatorisk för personalen, inte att genomföra utan att delta och lyssna. Även i dessa intervjuer saknade respondenterna lästid. Några bibliotekarier kunde ta sig lästid för att förbereda bokpresentationer, men i övrigt fanns det ingen som hade det i sin tjänst.

Ytterligare en sak som blev tydlig för mig var att biblioteken jag besökte i samband med intervjuerna till *Fördjupad syn på skönlitteratur* var att de aktivt samarbetade med andra, till exempel studieförbund, hembygdsföreningar, folkhögskolor, lokala muséer, ideella läsombud, lokala författare, lokala teatergrupper, lokala företag, resebyråer, andra kommunala förvaltningar som socialförvaltningen, olika nätverk och/eller andra bibliotek. Genom diverse samarbeten blev det möjligt att bland annat genomföra program och programmen blev marknadsförda för en bredare allmänhet än om biblioteket ensamt stått som arrangör. Genom samarbeten kunde till exempel verksamheter som arbetsplatsbibliotek finnas kvar och läsombud i den sociala omsorgen.

Att kreativiteten är stor på svenska folkbibliotek vet vi redan om, men jag kan ändå inte låta bli att imponeras av allt som hände på de bibliotek jag besökte och här är några exempel:

- Bokfrukost, frukost med boktips.
- BokSpa, helhelg med fokus på läsning.
- Stick & läs, stickning (handarbete) med högläsning, bok- och filmtips.
- Novellkvällar.
- Maratonhögläsning av lokalt kända personer i köpgalleria.
- Read treat, författarhelg med möjlighet att umgås med ett par författare en hel helg.
- VIP-kvällar, personalen bildar olika ”stationer” där de pratar om litteratur. Besökarna får mingla runt och prata litteratur. Självklart med tilltugg och dricka.
- Boktips live, några bibliotekarier turnerar med bokprat på flera bibliotek i området samt för personalen.
- Läsecirkelfest.

Jag är väldigt tacksam över att jag fick träffa alla dessa kreativa och engagerade människor och se hur det avspeglade sig både i de fysiska biblioteken och i bibliotekens verksamhet. Tack till styrgruppen som gav mig uppdraget, tack till de folkbibliotek som tog emot mig och de allra varmaste tacken till alla er underbara människor jag fick intervju! Tack för att ni tog er tid, ibland väldigt mycket tid, och för att ni svarade ärligt och utförligt!

Litteraturförmedlingens villkor på svenska folkbibliotek

*Magnus Persson, professor i litteraturvetenskap med didaktisk inriktning,
Fakulteten för lärande och samhälle, Malmö högskola.*

Läsning står högt på den politiska dagordningen. Storskaliga undersökningar som PIRLS och PISA visar på en fortsatt nedgång när det gäller svenska barns och ungdomars läsförmåga. Också för den vuxna befolkningen tornar orosmolnen upp sig. Läsvanorna fortsätter att följa sedan länge kända klass- och genusmässiga mönster, och förhoppningarna som knöts till införandet av sänkt bokmoms 2002, dvs. förhoppningar om att öka läsandet även hos de grupper som läser lite eller inte alls, har inte infriats. I kölvattnet av den senaste litteraturutredningen (SOU 2012:65) och regeringens därpå följande litteraturproposition (Proposition 2013/14:3) signaleras nu krafttag för att vända de nedåtgående trenderna. En mängd läsfrämjande åtgärder planeras och här lyfts folkbibliotekens och skolbibliotekens centrala roller särskilt fram. I den nya Bibliotekslagen trycks det också starkare och tydligare på bibliotekens litteraturförmedlande uppdrag (SFS 2013:801). Allt detta kommer givetvis att påverka hur biblioteken arbetar med skönlitteratur. Från att under en längre tid varit ett nedprioriterat område till förmån för implementeringen av ny informations- och medieteknik finns det alltså nu mycket som tyder på att litteraturförmedlingen återigen kommer att bli en uttalad kärnuppgift.

Detta kapitel bygger vidare på mitt bidrag till förstudien (Persson 2013). Läsaren kommer att känna igen en hel del av resonemangen och exemplen. Detta kapitel är dock disponerat på ett annat sätt, innehåller rikligt med exempel från och jämförelser med det nya materialet, samt belyser även aspekter som inte alls uppmärksammades i förstudien – det gäller inte minst det avslutande avsnittet om materialitet och medialisering. Det material jag utgått ifrån är de sex-

ton transkriberade intervjuerna med bibliotekspersonal från förstudien och de tio nya transkriberade intervjuerna från fördjupningsstudien. Intervjuerna är kodade slumpmässigt och förkortas Int 1 t.o.m. Int 26. En majoritet av intervjuerna är gruppintervjuer. Samtliga informanter är anonymiserade. Till detta kommer de tjugofem ansökningar till Kulturrådet gällande biblioteks läsfrämjande projekt som samlades in till förstudien, samt nitton nya ansökningar som samlats in till fördjupningsstudien. Tidsmässigt handlar det om projekt som fått stöd under perioden 2005–2013. Projekten är kodade slumpmässigt och förkortas P1 t.o.m. P44.

Kapitlets övergripande syfte är att ge en fördjupad bild av villkoren för bibliotekens litteraturförmedlande arbete. Det är disponerat på följande sätt. Det första avsnittet beskriver några övergripande mönster som är gemensamma för förstudien och fördjupningsstudien, och som jag sammanfattar med nyckelorden ambivalens, självklarhet och mångfald. Därefter följer under rubriken ”Optimism och tvärsäkerhet” en analys av projektansökningarna till Kulturrådet. De följande avsnitten fokuserar ett antal viktiga dimensioner i bibliotekens litteraturförmedlande arbete: genre som hinder och möjlighet; urval, kvalitet och smak; materialitet och medier.

Ambivalens, självklarhet och mångfald

I den förstudie som föregick denna fördjupningsstudie framträdde tre mönster som vi sammanfattade i nyckelorden *ambivalens*, *självklarhet* och *mångfald*. Dessa mönster bekräftas av fördjupningsstudien. I förstudien var ambivalensen kring det litteraturförmedlande uppdraget tydlig. Alla såg skönlittera-

turens roll som viktig och självklar, men samtidigt saknades tydliga formuleringar i de relevanta styrdokumenterna om hur och varför förmedlingsuppdraget skulle utföras. Denna osäkerhet framträder också i det material som insamlats till fördjupningsstudien. Formuleringarna i biblioteksplanerna är överlag sparsamma och allmänt hållna. Detta påpekas också av våra informanter i intervjuerna. Ett exempel:

Det finns med i ett gammalt dokument som nämnden tog 99. Det finns inte specificerat i de mål som finns idag. Där står inte skönlitteratur för vuxna med, det gör det inte. Det är mer övergripande. Vi har precis reviderat biblioteksplanen från 2009 och det finns ett avsnitt om kulturbärare, i så fall skulle det stå där. [Läser i biblioteksplanen och hittar ett avsnitt]. Titta här: "Läsfrämjande arbete för skönlitteratur för barn och vuxna samt medverkan i skolans arbete för barns språkutveckling". (Int 25)

För de flesta av biblioteken är barn och unga en prioriterad målgrupp, något som hos vissa av informanterna, utan att de ifrågasätter dess vikt, faktiskt ändå lyfts fram som ett potentiellt problem (se t.ex. Int 26). Det kan finnas en risk att ett – på alla sätt motiverat – fokus på barn och unga gör det svårare att få gehör för ett systematiskt arbete med vuxnas skönlitterära läsning. I förstudien urskilde vi alltså ambivalens och osäkerhet kring det litteraturförmedlande uppdraget som ett mönster, och det finns ingenting i det nya materialet som på allvar ifrågasätter den bilden.

Ett annat, och delvis motstridigt mönster, var den självklarhet med vilken man slöt upp kring skönlitteraturens omistliga roll på biblioteken. Det är kanske inte så förvånande att alla informanter svarar ja på frågan om det skall finnas skönlitteratur för vuxna på biblioteken. Mera intressant är hur denna övertygelse uttrycks. Det är i nästan samtliga fall med ord som "självklart" och "naturligtvis". Ett exempel från förstudien: "Ja men självklart. Det är så självklart så jag vet inte hur jag ska motivera det" (Int 5). Och några exempel från de nya intervjuerna:

Ja, absolut! Självklart! [...] Det är därför man har bibliotek. Är det något folk förväntar sig ska finnas så är det ett bra bestånd av skönlitteratur. Om du går ut och frågar vem som helst på gatan är det det man förknippar med biblioteket. För mig är det lika självklart som att det finns mjölk och bröd i en livsmedelsaffär. (Int 22)

Det är självklart att biblioteken ska ha skönlitteratur för vuxna. Det kan man aldrig ta bort. Det är ingen annanstans man kommer så nära människor som via skönlitteraturen. [...] Och då kan det vara människor från andra kulturer, andra historiska epoker som är fantastiskt att uppleva. Se världen med en annan människas ögon. Och det blir på något sätt humanismens kärna. (Int 23)

Ja det ska de ha, det tycker jag. [...] Jag tror att det är viktigt för ett samhälle att man ska kunna läsa och jag tror att man kan utvecklas väldigt mycket som människa genom läsningen och skönlitteratur. Jag är ju bibliotekarie, jag måste tro det. Jag tror att det är väldigt, väldigt viktigt. (Int 24)

Det är uppenbart att skönlitteraturen ses som något av en bibliotekets själ eller essens – utan den är det helt enkelt inget bibliotek. Skönlitteraturen ingår som en självklar del i bibliotekariens professionella identitet. Och detta artikuleras ofta inte på ett enbart konstaterande utan på ett starkt passionerat sätt. Man skulle kunna tala om bibliotekets "heliga", i analogi med hur trädningen av skriftspråkskulturens normer och värderingar setts och ses som en omistlig del av skolans svenskämne (Elmfeldt 2014). Utan skönlitteratur – inget bibliotek. Litteraturens självklara och okontroversiella ställning på biblioteken är positiv och glädjande, men den kan också ha en baksida. Risken är att man fastnar i det jag har kallat myten om den goda litteraturen (Persson 2012) – en sedimenterad uppsättning föreställningar om litteratur där den gemensamma nämnaren just är att skönlitteraturens godhet tas för given och där man utgår ifrån att läsningen av den alltid och automatiskt har goda effekter. Med myt menar jag här inte något som

är uppdiiktat eller med nödvändighet falskt, utan ett sätt att resonera som naturaliserar det som är kulturellt, socialt och historiskt skapat och därmed föränderligt (se Barthes 1970; Alvesson 2011). Myten om den goda litteraturen har, trots omfattande kulturella och medieteknologiska förändringar, visat sig vara förvånansvärt resistent genom åren. Några av mytens viktigaste och ständigt återkommande element eller tankefigurer är följande: (Persson 2012)

- Litteraturen är både överlägsen och hotad
- Litteraturens och läsningens godhet tas för given
- Den goda litteraturen har (automatiskt) goda effekter
- Litteratur- och kultursynen är dualistisk och hierarkisk (hög litteratur och kultur ställs mot låg; god mot dålig osv.)
- Den goda litteraturen motverkar den dåliga kulturen
- Myten arbetar med en kombination av en inkluderande retorik och en exkluderande praktik
- Litteraturläsning skall vara disciplinerande, även om detta sällan utsägs explicit

Jag kommer längre fram i artikeln återkomma till frågan om och i så fall hur de litteratursyner som blir synliga på biblioteken kan knytas till en del av dessa mytelement. Det tredje och sista övergripande mönstret som nu kortfattat skall kommenteras är mångfald. Jag finner ingen anledning att modifiera intrycket från förstudien, där det insamlade materialet pekade på en stor bredd, variation och kreativitet när det gäller metoder för litteraturförmedling. Här återfanns ”klassiker” som författarbesök, litteraturfestivaler, uppsökande verksamheter, läsecirklar och temaskyltningar, men också en mängd nyare grepp – inte sällan sammanvävda med digital teknologi, olika deltagarkulturella praktiker och sociala medier (jfr Jenkins 2006; Dahlbeck & Persson (red.) 2011). Bilden bekräftas, eller snarare förstärks, i det nya materialet. För att bara nämna en bråkdel av alla aktiviteterna: Salonger, litteraturquiz, arbetsplatsbibliotek, teater-

uppsättningar, filmvisningar, workshops, litteraturtips på nätet och i lokaltidningen, bokfrukostar, läsecirklar med och utan bibliotekariens medverkan (t.ex. med ”bokcirkelpåsar”), litteraturfester, bokcaféer, novellkvällar, Twilight-träffar, så kallade Read Treats som är ett slags förlängda författarbesök förlagda till hotell där man får möjlighet att lyssna på och samtala med en författare under avspända former. Listan kunde gjorts mycket längre.

Optimism och tvärsäkerhet

Den ambivalens och osäkerhet jag talade om tidigare syns det däremot inte så mycket av i den del av vårt material som består av projektansökningar till Statens Kulturråd för läsfrämjande projekt. De projekt vi tagit del av i projektet ser väldigt olika ut när det gäller syfte, målgrupp och genomförande. Det förekommer allt ifrån mycket specifika och specialiserade projekt med skarpt avgränsade målgrupper till mycket öppna aktiviteter av evenemangskaraktär. Som exempel på det förstnämnda finner vi projekt riktade mot målgrupper i behov av särskilt stöd: personer med annat modersmål än svenska, vuxna med dyslexi, intagna på fängelser, personer som av olika skäl har svårt att ta sig till ett bibliotek, personer på äldreboenden. Som exempel på öppna projekt kan nämnas arrangerandet av litteraturfestivaler och författarbesök.

Syftet med de kommande nedslagen i – och analysen av – projektansökningarna är inte att rikta kritik mot eller på något sätt utvärdera enskilda projekt, utan att synliggöra mönster som kan säga något om vilka litteratursyner som kan tänkas vara aktuella. Exempelen är hämtade från förstudien men har kompletterats med ett nedslag i en ansökning som samlats in till fördjupningsstudien.

En intressant fråga är hur projekten motiverar sig själva i ansökningarna – varför behövs de? Också här finns en stor spännvidd mellan väldigt specifika mål och syften å ena sidan och mera allmänt hållna motiveringar i till exempel termer av demokrati å andra sidan. Gemensamt för samtliga projekt är dock

en stark övertygelse om förmågan att påverka och förändra i positiv riktning. Inte sällan framstår projektets förväntade positiva resultat och effekter som något som uppstår närmast per automatik. Detta skulle i så fall vara i överensstämmelse med ett av elementen i myten om den goda litteraturen – övertygelsen om litteraturens (automatiskt) goda effekter. Låt oss titta på några exempel. En av projektansökningarna (P23) handlar om att arrangera en internationell bokmessa med mångkulturell prägel, för att ”uppmärksamma och ge utrymme åt det mångspråkiga Sveriges resurser”. Ett långsiktigt mål för projektet är att ”stärka självkänslan hos mångspråkiga medborgare samt främja integration”. När de förväntade effekterna skall beskrivas i ansökan återkopplar man till syfte och mål:

För medborgarna lyfter vi fram styrkan i att äga flera språk och ha kontakt med olika kulturer. Vi stärker självkänslan och det egna språket hos barn, unga och vuxna genom att bjuda in lokalt anknutna författare och översättare och erbjuda möjligheter till egna framföranden. (P23)

Det är anspråksfulla mål och starka effekter som här postuleras. Man kan fråga sig om ett evenemang av engångskaraktär som en bokmessa, även om den följs upp och upprepas, verkligen i sig själv leder till ökad integration, stärkt självkänsla och språkutveckling. Och hur kan man i så fall veta det? Jag menar givetvis inte att ett arrangemang av denna karaktär inte skulle kunna ha en mängd positiva effekter; det intressanta här är den tvärsäkerhet med vilken man i ansökan förutser och förutsätter minst sagt stora och omfattande positiva förändringar.

Ett helt annat slags exempel på detta mytelement är ett projekt som vill arrangera ett svenskt mästerskap i bokberättande för bibliotekarier (P7). Projektets syfte är följande:

Syftet med Svenskt Mästerskap i bokberättande för bibliotekarier är att uppmuntra bibliotekarier till

att bli ännu bättre på att förmedla litteratur muntligt till vuxna och att skapa ett lustfyllt årligt publikt arrangemang som skapar intresse kring boken och bibliotekens litteraturförmedling. De svenska bibliotekarierna behöver synlig- och tydliggöra sin läsfrämjande kompetens för allmänheten. (P7)

De förväntade effekterna av projektet är ”1. Bibliotekariernas självkänsla och stolthet stärks. 2. Bibliotekarierna blir utmanade. 3. Allmänhetens bild av bibliotekarierna blir mycket mer positiv än tidigare när ett SM i bokberättande för bibliotekarier arrangeras.” Även under rubriken målgrupp i ansökan postuleras ett antal effekter: ”1. Allmänheten kommer att bli informerade, upplysta och underhållna av bibliotekarier som de inte visste kunde förmedla litteratur så professionellt och underbart på scen [...] 2. Bibliotekarierna kommer att växa flera cm i stolthet och styrka.” Den starka övertygelsen om projektets positiva effekter är påfallande – här finns helt enkelt inget utrymme för tvekan. Detta projekt illustrerar också ett annat återkommande drag i hur projekten motiverar sig själva. Det handlar ofta om en dubbel motivering: projekten skall både skapa intresse för och stärka litteraturläsningen och skapa intresse för och stärka biblioteket och dess verksamheter.

Ett exempel från det nya materialet där syftet kännetecknas av långtgående anspråk på positiva effekter:

Att lyfta värdet av språkets betydelse för delaktighet, hälsa, jämställdhet, mångfald och jämlikhet. Aktualisera läsandets roll för språkets utveckling. Stimulera och inspirera befintliga och nya aktörer. Medverka till en långsiktig och hållbar mobilisering i [länet]. Biblioteken ska genom samverkan med andra aktörer lokalt och regionalt, utveckla sitt arbete för att stödja läsandet och språkutveckling för alla. (P30)

Den ”primära målgruppen” för detta projekt är ingen mindre än samtliga 265 000 invånare, som alla ska ”upptäcka läsandets kraft”.

Nu skulle man ju kunna invända att tvärsäkerheten angående de positiva effekterna i dessa exempel beror på kontexten. Det handlar om ansökningar där man från finansärens sida kräver att de förväntade effekterna skall uppges. Då finns det givetvis en risk att de sökande så att säga tar i lite extra för att framhäva projektets förtjänster – man kan tala om ett slags *projektansökningslogik*. Det ligger mycket i det. Ett annat sätt att betrakta fenomenet på är att projektansökningslogiken och myten om den goda litteraturen samspelar med och förstärker varandra. Båda har som utgångspunkt en övertygelse om litteraturens och läsningens godhet – och dess goda effekter.

Genre som hinder och möjlighet

I förstudien urskildes ett par olika vanligt förekommande sätt att tänka kring och arbeta med genre. Ett av dem var matchningen av en viss genre med en viss målgrupp. Ett projekttema som ”Krig och fred” (P16) antogs till exempel locka fler manliga besökare. Breddningar eller nischningar av litteratururvalet för att matcha låntagarnas etniska och språkliga variation var en variant på detta. En annan matchningsvariant är att arbeta med lokalhistorisk nischning: den egna hembygdens historia eller lokalt populära författare uppmärksammas på olika sätt. Det andra, och vanligaste, sättet att tänka kring genre är att man bryter ut ett mindre antal genrer och tilldelar dem en särskild hyllplacering. Dessa två övergripande sätt att resonera förekommer i varierande grad också i det nya materialet.

På frågan om man tar någon hänsyn till geografiska och lokalhistoriska perspektiv i programverksamheten och vid inköpen av litteratur svarade till exempel en klar majoritet ja i förstudien. En informant uttryckte det mycket krasst: ”Det spelar ingen roll hur dåligt det är, om den personen bor i vår kommun så köper vi in den. Där har vi ett uppdrag, vi är tvungna att ha det urvalet” (Int 3). Ett exempel från det nya materialet som inte ställer sig lika negativt till fenomenet är följande: ”Karin Brunk Holmqvist, jag gissar att vi köper mer av henne än vad man möjligtvis gör i Norrland. Jag vet inte, men hon är ju från Öster-

len. Det är väldigt populärt. Det är utifrån efterfrågan, man gillar att läsa det man känner igen.” (Int 18).

Men det vanligaste sättet att arbeta med genre är som sagt att tilldela vissa böcker en särskild hyllplacering eller på annat sätt skilja ut och exponera dem. Ett helt dominerande mönster både i förstudien och i fördjupningsstudien är att det är ett mindre antal genrer som bryts ut: deckare, fantasy, science fiction och tecknade serier. Vissa bibliotek har också en särskild placering för Nobelpristagare. I det nya materialet finns även ett intressant exempel på hur frågor från låntagare kring en viss typ av litteratur leder till nya kategoriseringar. Upprinnelsen till kategorin ”Levnadsöden” på ett bibliotek är den populära så kallade faktionslitteraturen:

Ja det började egentligen med Liza Marklunds *Gömda* och Pelzers *Pojken som kallades det*. Folk läste dem och kom sedan tillbaka och frågade efter något liknande. Och då skulle vi skicka dem till biografierna och då bestämde vi oss för att köra med levnadsöden. Sen breddade vi det med tiden. Det är inte bara eländeshistorier utan även lite annat som romaner som är självbiografiska, till exempel *Gustavs grabb*. Och visst har det underlättat, både för låntagare och personal. Och som sagt har utlånen ökat. (Int 19)

Både mera traditionella och nya genreindelningar ses alltså som en positiv möjlighet att öka intresset för och utlåningen av en viss sorts litteratur. Men man pekar också på problemen. Allt för många utbrutna genrer riskerar att skapa oreda och minskad överblick. Därtill kommer ju det faktum, som flera informanter påpekar, att många böcker tillhör mer än en genre. Ett helt annat, men inte mindre intressant, hinder som lyfts fram är att man riskerar att låsa låntagaren till en viss genre och förhindra upptäckten av nya sorters läsning. Några exempel:

Ja men det blir ju lättare att hitta. Sen får vi ett ansvar att de inte bara fastnar i de här genrererna. Vi har historiska romaner, spänning, underhållning och fantasy också. Då måste man också i referensarbetet se till att folk inte stannar utan föra dem vidare. (Int 19)

Jag kan ju se att det är en nackdel också, att folk blir låsta. Är man intresserad av deckare så går man dit och missar allt annat. Då blir det så jobbigt att irra runt i hela biblioteket, man vet vart man ska gå. Eller om man nu läser fantasy. Jag tror man begränsar blicken hos besökarna. (Int 22)

Jag tror man kan låsa sig och låntagarna. Det är roligare om man kan snubbla över något annat. (Int 23)

Genre kan alltså vara ett tveeggat svärd och både uppfattas som berikande och begränsande. En förklaring till det är att genre som begrepp och fenomen i vissa centrala avseenden länge haft en negativ klang inom det litterära etablissemanget (Persson 2001). Genre har förknippats med formelberättande och populärlitteratur. Litteratur med anspråk på originalitet skall inte lägga sig till rätta i en redan väletablerad genre utan bryta mot genresystemet och skapa något nytt och eget. Om genrelitteraturen är stagnerad riskerar, så lyder denna logik, dess läsare också att bli det. Ett annat dilemma gäller farorna med att matcha viss litteratur med en viss avgränsad målgrupp. Nackdelen kan vara ett lite mekaniskt och reducerande sätt att gruppera ihop en viss bestämd sorts litteratur med en viss bestämd målgrupp. Riskerna med detta har uppmärksammats i forskning om litteraturundervisningen i skolan. Elever som går yrkesförberedande program i gymnasieskolan får i sina läromedel ofta en mycket tillrättalagd och begränsad repertoar av litterära texter att arbeta med: dikter och noveller om bilar för fordonseleverna och om byggjobbare för byggelever (Waltå 2011). Kan en människas läsintresse reduceras till sitt kommande yrke, sin hembygd, sitt funktionshinder, sin kulturella bakgrund...? Är inte ett av de starkaste argumenten för läsning att man i litteraturen inte bara kan känna igen sig utan också överskrida sina egna erfarenheter, att möta den Andre och det radikalt annorlunda? I vilket fall visar "matchningstänkandet" att frågan om genre inte bara handlar om gemensamma textuella egenskaper hos litterära verk, utan också om föreställningar om läsarnas intressen, erfarenheter och värderingar. Genre är en social institution som kategoriserar litteraturen, men också vår kunskap om världen (Frow 2006).

Urval, kvalitet och smak

Frågan om urval är komplex och mångfacetterad. Vilka böcker skall egentligen finnas på ett bibliotek? Hur bör urvalsprocessen gå till? Finns det böcker som absolut måste finnas – och, omvänt, böcker som absolut inte bör finnas i beståndet? Urvalsfrågan har både en mycket praktisk sida och hänger nära samman med frågor om kvalitet och smak.

När det gäller urvalskriterier som blir synliga i intervjuerna i förstudien kan man se flera likheter med dem som förekom i projektansökningarna. Så finns det till exempel resonemang om böcker riktade särskilt till prioriterade målgrupper som barn/unga, invandrare, låntagare med lässvårigheter och eftersatta grupper i fråga om bibliotekets tillgänglighet. Också det geografiska och lokalhistoriska perspektivet återkommer. En klar majoritet av informanterna svarar ja på frågorna om det tas någon hänsyn till detta perspektiv i programverksamheten och vid inköp av skönlitteratur. Som jag redan varit inne på menar många att kvalitetskraven tenderar att sänkas när det gäller denna typ av litteratur, något som det ges uttryck för både i förstudien och i det nya materialet.

På frågan om vem som bestämmer över urvalet framträder ett par tydliga aspekter. Inköspolicy och diskussioner av konkreta inköp tycks i hög grad vara decentraliserade. "Det gör man på respektive verksamhetsområde och hur man där fattar beslut får du kolla med dem. Varje filial tar sina egna beslut. Framöver kommer vi att ta en diskussion kring hur mycket vi ska lägga på olika medietyper och hur mycket som ska satsas på barn kontra vuxna" (Int.1). Inköpen verkar hanteras enligt en ganska strikt arbetsdelning och flera av informanterna efterlyser mer av gemensam diskussion och samordning. En intressant (och mycket komplex) fråga är givetvis vilka faktorer som konkret påverkar de inköp som görs. I intervjuerna lyfts efterfrågestyrningen fram som en viktig faktor. Låntagarnas faktiska eller förmodade önskemål spelar en stor roll för bokbeståndets utseende. Om detta är i princip alla överens. Ett exempel från det nya materialet:

Det kommer ju inköpsförslag hela tiden och det är ytterst sällan vi tar upp något förslag till diskussion. Men det händer då och då att vi funderar lite och diskuterar. Det blir också ett sätt att se vad vi tycker, hur vi vill ha det. Vi är ju som många andra bibliotek; väldigt öppna och positiva till inköpsförslag. Det blir mer och mer så. (Int 21)

Däremot går åsikterna isär huruvida den starka efterfrågestyrningen är bra eller dålig, något jag strax skall återkomma till. Man kan konstatera att biblioteken här i hög grad är utlämnade till sig själva. Informanten ovan framhåller att man har en bred policy ”som vi kan luta oss mot eller titta efter direktiv, men i praktiken är det väldigt öppet” (Int 21). En annan aspekt av vem eller vad som bestämmer urvalet blir synlig i svaren på frågan ”Hur orienterar ni er inom området?” Bibliotekstjänsts sambindningslistor nämns av alla, men många menar, både i förstudien och det nya materialet, att de spelar en mindre roll nu och att de på sikt kanske inte ens kommer att finnas kvar. Andra källor för orientering inom det skönlitterära området som framhävs av många är tidskriften Svensk Bokhandels stora vår- och höstnummer samt tidningarnas kultursidor. Övriga källor som nämns är internet/bloggar, radio och teve, förlagsinformation, bokhandeln, läsecirklar, bokklubbar och tidskrifter. Det hade varit intressant att mera ingående studera hur dessa påverkansfaktorer samspelar (eller motspelar) i arbetet med bokinköpen, men det faller dessvärre utanför ramarna för denna studie och för vad vårt material medger för slutsatser.

En av de mest intressanta problematikerna i förstudien gällde bibliotekens syn på kvalitet, och det samma måste sägas om det nya materialet. I det nya materialet berättar en av informanterna att deras bibliotek arbetar efter policyn ”Smalt, brett och efterfrågat” (Int 17). Formeln är sympatisk och i praktiken är det nog så bokbeståndet ser ut på många bibliotek. Denna slogan kan tyckas ge en lösning på seglivade konflikter om utbud, förhållandet mellan ”finlitteratur” och populärlitteratur, folkbildning, och smakfostran. Skrapar man lite på ytan ser man dock snabbt att pro-

blematiken är långtifrån så enkel. Frågan om kvalitet är fortsatt föremål för radikalt olika hållningar och praktiker. En grov skiljelinje, både i förstudien och i det nya materialet, går mellan dem som menar att biblioteken över huvud taget inte skall ta ställning i kvalitetsfrågor, och dem som menar att ett folkbildande och (i någon mening) smakfostrande uppdrag fortfarande är centralt.

Direkt efter att informanten berättat om bibliotekets slogan ovan, säger hen: ”Vi har sedan många år slopat kvalitetskraven och bedömer inte läsningen efter det” (Int 17). Fördelen med detta är enligt informanten att man nu kan koncentrera sig på läsaren istället, och att arbetssättet blir mer luststyrt. Hen fortsätter:

Vi tycker det är viktigt att folk läser, inte vad. Vi har intressanta diskussioner i teamet under våra bokfrukostar om vad vi tycker och inte tycker om, vi är inte eniga om vad som är bra – vilket är bra eftersom de som lånar inte bara har ett tyckande. Vi vill inte tala om för folk vad de ska läsa – för att knäppa dem på näsan och utbilda dem. Vi vill tala om för folk vad de ska läsa för att vi själva läst det och vi vill dela med oss och vi vill dela läsoplevelser, och fördjupa läsningen. (Int 17)

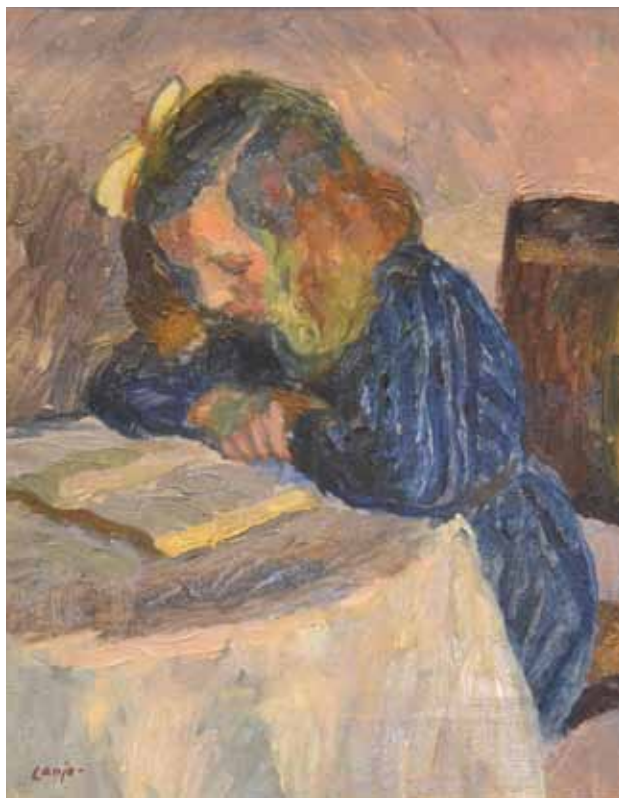
I stort sett samtliga informanter både i förstudien och det nya materialet påpekar att man är mycket mer ”liberal” när det gäller kvalitet idag. Men även om detta nya scenario överlag bejakas – det är ytterst få, om ens någon, som önskar sig tillbaka till äldre tiders explicita disciplinering av låntagarnas smak – så är frågan om smakfostran kontra ”ge låntagarna vad låntagarna vill ha” fortfarande ett levande dilemma. Några exempel:

På inköpsmötena pratar vi om det [kvalitet] hela tiden. Tänker mer på om det kommer att lånas eller inte. Vi har inte biblioteket för vår skull, det är inte vår lekstuga. Hur legitimerar vi vår verksamhet? Vi köper för våra låntagare men även med tanke på vad vi vill ha kvar ett tag. Vi vill ha ett öga på det bestående. Vi har väldigt lite tantsnusk, med obscena omslag. Så det har vi kanske någon gång sagt nej till. (Int 10)

Det är klart att vi skall tillmötesgå det folk vill ha men det är också så att vi måste orientera oss självständigt och förhålla oss till litteraturhistorien och samtidens litteraturproduktion. Ge folk en möjlighet att se något de aldrig hade sett om inte vi visat det. Bibliotek är en riskbransch, vi kan inte bara satsa på säkra kort. Vi är skattefinansierade för att vi är en riskbransch, vi ska inte bara ge folk vad folk vill ha. Vi ska även se bredare, erbjuda det som folk inte visste att de ville ha. (Int 6)

Det innebär ju inte att vi köper in allt, utan man gör ju ett urval som man tror på. (Int 19)

Här framträder dilemmat med bibliotekets dubbla och paradoxala uppdrag tydligt: biblioteket skall både skapa kulturella hierarkier och verka för spridning

av den goda litteraturen, både exkludera och inkludera. Som kulturteoretikern Tony Bennett (2007) har poängterat ligger det i kulturinstitutionernas uppdrag, även om det inte är uttalat, att *både* skapa kulturella distinktioner och hierarkier *och* att öka kulturens tillgänglighet. Bennett kritiserar här sociologen Pierre Bourdieu för att ensidigt fokusera den del som handlar om att skapa distinktioner:

This remains a continuing aspect of the social inscription of aesthetic discourses, one of the ways in which relations of autonomy and heteronomy have been “emplotted” in the aesthetic regime of the arts. Bourdieu’s neglect of these considerations means that he ignores what has been and remains a tension within the rhetorics and practices of the public cultural institutions developed in the nineteenth century – art galleries, libraries, concert halls – to the extent that these have operated both as key sites for the operation of practices of distinction while also, and often at the same time, aspiring to function as institutions of civic governance committed to spreading the reach of art. (Bennett 2007, s. 219)

Denna dubbelhet har klara beröringar med det element i myten om den goda litteraturen som består av den samtidiga förekomsten av en inkluderande retorik och en exkluderande praktik.

I de två första citaten av våra informanter ovan laborerar man med en distinktion mellan folkets/låntagarnas smak och de professionella bibliotekariernas smak. Den förra kan inte släppas helt fri utan måste tyglas, regleras, uppfostras och disciplineras. Men konflikten, eller lösningen på den, är på inget sätt enkel. Bibliotekariernas smak pekats ut som mer kvalificerad, men även den måste, som i det första citatet, tämjas. Biblioteket finns till för låntagarna och inte tvärtom. Bibliotekarierna kan inte helt köra sitt eget race – då blir det en (finkulturell) lekstuga. Metaforen ”riskbransch” i det andra citatet förstärker känslan av att detta är en problematik som kan, och kanske måste, skapa viss osäkerhet och ambivalens. Man både vill och vill inte smakfostra.

I ett par av intervjuerna pekas dock en lösning på problemet ut: den totala pluralismen. Den gemensamma nämnaren för dessa exempel verkar vara att biblioteken ifråga har mycket god ekonomi. På frågan om man för någon diskussion kring kvalitet svarar en informant:

Inte någon allmän, det står i vår arbetsplan att vi ska stå för kvalitet. Och det kan hända att vi tackar nej till någon serie av typ *Hannah* av Brenden. Men det är svårt att neka och köra den här kvalitetsdiskussionen när vi har så bra mediaanslag, jämfört med de som måste göra ett urval. Vi kan köpa *Carolina Gylling* och de här. Det är faktiskt läsfrämjande att ha dem för de kommer och lånar dem och kanske lånar något annat. Vi har råd med de smala också. (Int 2)

En annan informant säger att ”Det kommer in väldigt mycket inköpsförslag. Vi köper i princip allting [...] Det händer att vi säger nej för att det inte passar oss, att det är för smalt och att vi ser att det bara lånas ut en gång, men det är väldigt sällan” (Int 7). En på grund av god ekonomi praktiskt realiserbar pluralism ses alltså som en lösning på konflikten mellan smakfostran och efterfrågestyrning. En annan informant uttrycker det så här: ”Jag tycker vi skall ha all sorts litteratur. Både den som inte är så lättillgänglig för vem som helst och *Danielle Steel* också” (Int 15). Denna eklekticism är på många sätt sympatisk, men den rymmer också problem. Pluralismen kan aldrig bli total; i citaten görs trots allt markeringar både uppåt (den alltför smala litteraturen) och nedåt (”tantsnusk” och ”någon serie av typ *Hannah* av Brenden”). Som antyds i ett av citaten kan den goda ekonomins pluralism göra kvalitetsdiskussioner överflödiga. Det riskerar att föra pluralismen närmare relativismen, det vill säga tanken att allt är lika bra. Innebär inte det också en risk för en abdikering från bibliotekets folkbildande uppdrag?

Seriösa kvalitetsdiskussioner har blivit allt svårare att föra menar till exempel följande informant: ”[S]en får man acceptera att idag så har bromsarna släppt och då blir det väldigt svårt att införa ett kvalitetsbegrepp

som skall styra urvalet” (Int 1). Flera intervjuer erbjuder exempel på kritik mot vad som uppfattas som kommersialism och populism. En informant bekänner: ”Jag tycker fortfarande, trots att det inte längre finns i den statliga kulturpolitiska visionen, att man ska motverka kommersialismens negativa verkningar. Det tycker jag att man känner i hjärtat att man vill göra” (Int 4). Samma informant beklagar lite längre fram i intervjun att folkbildningsidealet tycks vara utdöende: ”Jag kan känna att hela samhället... Att det förr fanns, bland de äldre, de som hade en bakgrund av studiecirkel, det här gamla ABF-stuket som läste lite annan litteratur. Vi är på väg att bli amerikaner allihop” (Int 4). Här framträder tydliga spår av ett nostalgiskt förfallstänkande som varit återkommande i kritiken av den ytliga och med USA särskilt förknippade så kallade ”masskulturen” (O’Dell 1997; Persson 2002). Dessa idéer utmanas dock av flera informanter. Ett exempel från det nya materialet: ”Samtidigt tror jag att det är en myt i det här att allmänheten är förfädd [...] Så vi ska inte underskatta våra medborgare, våra besökare. Däremot ska man försöka plocka fram och visa upp de här titlarna som inte syns idet vanliga bruset” (Int 25)

I samband med analysen av projektansökningarna poängterade jag det anmärkningsvärda i att det inte längre skymtade någon explicit framskriven litterär eller kulturell ”fiende” som de läsfrämjande projekten såg som sin uppgift att motverka. Den bilden måste nu nyanseras något. I intervjuerna förekommer nämligen en del resonemang om ett slags ”lägsta gräns” för vilka böcker som kan bli aktuella att köpa in. Det råder ingen total konsensus kring hur frågan skall hanteras men däremot tycks det utifrån de exempel som anges råda samstämmighet om vilket slags litteratur det handlar om. Tantsnusk har redan nämnts, och till detta kan läggas långa serier av populärlitteratur med en primärt kvinnlig målgrupp. En informant berättar en dräplig anekdot om vad som hände när en av dessa långserier köptes in till bokbussen:

Det började med att bokbussen köpte in en serie av *Anna-Lisa Boge* och så blev det jättemånga böcker. Det blev svårt att administrera och som inte har nå-

gon bra kvalitet. Inget som man normalt köper in till bibliotek för det passerar inte gränsen. Men det blev väldigt, väldigt populärt och efterfrågat. Det skulle INTE köpas in till HB [Huvudbiblioteket] och det gjordes en speciell katalogpost så att det inte skulle synas. Allmänheten skulle inte se det när de sökte i katalogen. De skulle vara sökbara för oss, men inte låntagarna. Men det var enormt sug efter dem. Det spred sig från mun till mun. (Int 5)

Hur man skall hantera denna typ av litteratur råder det som sagt delade meningar om. På frågan om hur informanten ovan själv ställer sig till denna problematik resonerar vederbörande så här: ”Det är jättesvårt! Jag brukar inte vara snobbig när det gäller kvalitet, men det här är sånt skräp så att jag tycker nog att vi knappt ska ha det. Jag är tveksam” (Int 5). I en annan intervju välkomnas däremot långserierna:

Vi väljer att köpa in långa serier. Vi har många låntagare på de där långa serierna. Vi väljer att inte köpa in alla långserier, men inte för att det handlar om kvalitet utan om andra saker som att det tar mycket plats med cirka 50 böcker. Vi diskuterar mer i så fall vems kvalitet, vadå kvalitet? Vi köper verkligen brett. Vi har aktiva låntagare som vill ha Jungstedt, men även det som är smalare. Vi särbehandlar inte litteraturen och säger att det här är kvalitet. Vi köper både och, och vi har möjlighet att göra det. (Int 7)

Två saker blir tydliga utifrån detta och de föregående citaten kring kvalitet. Den ena handlar om det som har kallats den ”dubbla värdediskursen” (Smith 1988). Begreppet värde har både en ekonomisk och en estetisk dimension och användning, och förhållandet mellan de båda har under hela moderniteten varit motsägelsefullt och konfliktladdat. Det litterära fältet består av två olika delfält med helt olika logiker: den begränsade (”finlitteraturens”) respektive den storskaliga (populärlitteraturens) produktionens fält (Bourdieu 2000). I det förstnämnda betraktas ekonomisk framgång som suspekt och som en eftergift åt den breda massans smak. I det sistnämnda är

tvärtom kommersiella framgångar ett tecken också på estetiska kvaliteter. I föregående citat är denna dubbla värdediskurs explicit verksam, och det sker ett slags upplösning av konflikten mellan ekonomiskt och estetiskt värde. Kvalitetsbegreppet blir så att säga överflödigt eftersom allt (både det estetiskt ”höga” och det estetiskt ”låga”) kan *köpas* in. Med de rätta ekonomiska resurserna framställs alltså här kvalitetsdiskussionen som ett slags skendebatt. Värdebegreppets ekonomiska dimension inkorporerar den estetiska, och konflikten är därmed löst. Eller är den det? Vad händer när tiderna blir sämre och prioriteringar i urvalet måste göras? Klarar sig folkbiblioteket utan ett reflekterat och medvetet förhållningssätt till begrepp som kvalitet och värde?

Den andra saken som blir tydlig utifrån resonemangen om kvalitet i intervjuerna är genuskodningen av den lägsta tröskeln för bokinköp. Liksom så många gånger tidigare går den nedre gränsen inte bara vid populärlitteratur i allmänhet utan vid vad som uppfattas som ett speciellt slags *kvinnlig* populärlitteratur. Om det rör sig om romantiklitteratur, så kallad FLN-litteratur (Flärd, Lidelse, Njutning) eller som i våra exempel om ”tantsnusk” med ”obscena omslag” och populära långserieböcker, så har avståndstagandet från dessa varit särskilt kraftiga. Den kvinnliga populärlitteraturen – och dess kvinnliga läsare – har gång på gång placerats längst ned i den litterära näringskedjan (Radway 1984; Larsson 1989). En informant i det nya materialet uttrycker det såhär: ”Jag tycker att vi aldrig kan motivera bibliotekens existens, och nu hårdrar jag det här, genom att tillhandahålla förströelselitteratur för medelklassens damer” (Int 23). Denna ”förströelselitteratur” har genom tiderna setts som ytlig, formelmässig, eskapistisk, förljugen, manipulativ, stereotyp, konserverande och, ja, uppräknings av negativa bestämningar kan fortsätta länge. Så trots frånvaron av en fiende som skall motverkas och trots den utbredda pluralismen tycks det även i vårt material finnas en gräns som alla är överens om och som många menar inte bör överskridas.

Denna nedre gräns motsvaras också av en övre. Flera informanter menar att det allt för smala saknar lä-

sare, och underförstått, berättigande på folkbiblioteket. Men vad är och kännetecknar det riktigt smala? Kan det förstås i linje med utsagan från en av informanterna apropå kvalitetsdiskussioner med kolleger: ”Det diskuteras ju om det, vi har lite kommunikation om det. Det hade varit värre om det hade suttit någon litteratursnobb och skött inköpen. Så är det inte utan folk får vad de vill ha” (Int 5). Notera att detta är samma informant som tidigare karakteriserat de norska långserieböckerna som ”skräp”.

Förhållningssätten till kvalitet på folkbiblioteken skiftar alltså kraftigt. Man pendlar mellan total relativism, olika varianter av pluralism, och nedtonade men kvardröjande föreställningar om smakfostran i folkbildningens tjänst. Det finns inga enkla svar eller lösningar på denna problematik. En anledning till att kvalitetsfrågan omfattas med så stark ambivalens är en rädsla för att uppfattas som elitistisk. En ”elitistisk” litteratursyn riskerar enligt ett par informanter i värsta fall att leda till en elitistisk människosyn. Ett exempel från det nya materialet: ”Det får inte bli det uttrycket som jag hatar, som jag inte ens vill ta i min mun: finkultur. För om man har den inställningen så blir det att man värderar människor sämre på något sätt” (Int 21). En annan aspekt av detta som framkommer i en av de nya intervjuerna är en gränsdragning mellan inre kvalitetsdiskussioner och yttre låntagarbemötande: ”Vi kan internt säga att ’Ska folk verkligen läsa sån här skit, det här är ingenting att ha. Det är ingenting vi saluför ut. Absolut inte. Jag har personligen inte heller den uppfattningen om att man ska pådyvla folk någonting” (Int 20). En annan anledning till ambivalensen kring kvalitet är att de traditionella och överordnade smakdomarnas (litteraturvetarna, bibliotekarierna, de professionella kritikerna osv.) makt i samhället inte längre är lika självklar. Som en informant sammanfattar detta nya läge: ”Det är också intressant, man har en föreställning om kvalitet och vem sitter på rätten att bedöma kvalitet. Det är svårt” (Int 19). Som bland andra litteratur- och kulturforskaren Jim Collins (2010) har konstaterat har den litterära bedömningsmakten decentraliserats, relativiserats och multiplicerats i det nya medielandskapet.

Vad går det att utläsa om bibliotekariernas litterära smak i vårt material? Som redan konstaterats görs det markeringar både uppåt, mot den smala ”finlitteraturen”, och nedåt, mot det som förr i tiden kallades kategorilitteratur eller kiosklitteratur – här representerat av de norska långserieböckerna. I förstudien fann vi stöd för att Jofrid Karner Smidts (2002) stora undersökning av de norska bibliotekariernas litteratursyn och smak i hög utsträckning också stämde in på svenska förhållanden.

Surveyresultatene tegner et bilde av bibliotekarenes smak som en smak i midtsjiktet mellom storproduksjonens og den begrensede produksjonens pol. Den inkluderer bestselgere som har lav prestisje hos den litterære eliten, men utgis på kulturforlagene, men avgrenser seg tydeligere mot den populære serielitteraturen og forfatterskap utgitt på populærlitteraturforlagene. Det er også relativt liten interesse for eksperimentell litteratur, og interessen for nye litterære trender er et incitament til lesning av skjønnlitteratur for mindre enn en femtedel av bibliotekarene. Derimot indikerer bibliotekarenes registrering av litterære opplevelser at interessen for klassikere innenfor den tradisjonsrike sosiale realisme og psykologiske realisme er betydelig. Bibliotekarenes litterære smak kan på grunnlag av surveyundersøkelsen foreløpig beskrives som en mainstream- eller mellomsmak med relativt stor bredde. (Karner Smidt 2002, s. 139)

Denna bild bekräftas i det nya materialet (se Maria Ehrenbergs kapitel för en utförlig genomgång av det nyinsamlade och mycket omfattande enkätmaterial). Intresset för den smala och experimentella litteraturen förefaller vara mycket litet. Den läsning som prioriteras ryms inom det kvalitetslitterära fältet, där den breda episka berättelsen framstår som en favorit. På frågan där man skall nämna en bok som gjort ett särskilt intryck på en svarar många klassiker. Man läser även mycket genrelitteratur, och då särskilt deckare. Intresset för lyrik är inte stort, och ännu mindre är det för dramatik i tryckt form. Titlar som erhållit litteraturstöd från Kulturrådet verkar spela en un-

danskymd roll. Bilden av bibliotekarien som en i alla bemärkelser läsande människa bekräftas hur som helst i det nya materialet. Våra informanter läser betydligt mer, oftare och i längre tidsspann än vad den genomsnittlige svensken gör. För bibliotekarierna är läsning både en självklarhet och en nödvändighet. Förhållningssättet till litteratur måste beskrivas som passionerat.

Materialitet, medier och litteraturförmedling

Jag har redan nämnt att bibliotekens arbetssätt kring litteraturförmedling kännetecknas av stor bredd, variation och kreativitet. I detta avsnitt skall jag kort resonera lite om hur förmedlingsarbetet är intimt sammanvävt med en mängd materiella och mediala faktorer. Det kan tyckas självklart för alla bibliotekari-er som arbetar med detta varje dag. Men jag tror att andra litteraturförmedlande aktörer skulle kunna lära sig en hel del av denna dimension i arbetet. Så framstår till exempel läsning och läsupplevelsen i den högre utbildningens litteraturundervisning ofta som ett abstrakt möte mellan en text och en läsare. Mötet handlar uteslutande om att *tolka* den litterära texten. Omkringliggande faktorer som platsen för läsning, läsningens sociala inramning, läsningens mediering, omgivande och betydelsefulla artefakter och aktiviteter – allt detta tenderar att osynliggöras eller åtminstone hamna i skymundan (se Persson 2015). Det är den individuella läsarens (tysta) läsning av en konkret (tryckt) litterär text som helt och hållet står i centrum. Viktiga dimensioner av läsupplevelsen hamnar därmed utanför radarn. En inblick i de materiella och mediala dimensionerna av bibliotekens litteraturförmedling kan fungera som ett korrektiv till det.

Biblioteket är inte bara ett fysiskt rum med stora samlingar av böcker; en plats som skapar möjligheter för den individuella läsaren att möta och så småningom (där eller hemma) tolka en individuell text. Många informanter betonar att man måste arbeta medvetet och systematiskt med boksamlingarna, så att de blir levande och attraktiva för låntagarna. ”Det

jag tycker är otroligt viktigt är exponering, exponering, exponering [...] Om vi tycker det är intressant och att det finns målgrupper som skulle tycka det är intressant, då måste vi göra något annat av det än att besökarna möts av bokryggar” (Int 21). Andra informanter påpekar vikten av att böckerna skall vara hela och fräscha samt att det skall vara ”mysigt” i biblioteksrummet, och att skyltningen gärna får vara lite oväntad och lekfull (Int 22). På ett bibliotek arbetar man i ett ”upplevelseteam” som utöver skönlitteratur ansvarar för film, musik, tidningar och tidskrifter, liksom för ”all social verksamhet” (Int 17). På frågan enligt vilka urvalsprinciper man anordnar program med anknytning till skönlitteratur för vuxna ger man följande fylliga svar. Aktiviteterna skall vara: interaktiva samtal kring ett specifikt ämne; föreläsningar, framföranden, evenemang; överraskningsaktiviteter; medskapande aktiviteter; egenskapade aktiviteter; formatstyrda aktiviteter; aktualitetsaktiviteter. Behoven som ska tillfredsställas är att: upptäcka något nytt; fördjupa sig inom ett ämne; hålla sig à jour med vad som händer i lokalsamhället; bli provocerad – frivilligt/ofrivilligt; träffa och se andra människor; underhållning (Int 17). En mängd viktiga aspekter av den skönlitterära läsningen som tenderar att bli osynliggjorda i skolans och den högre utbildningens litteraturundervisning lyfts här fram som centrala för bibliotekets förmedlingsarbete. Det framgår att läsning är en social aktivitet med flytande gränser gentemot andra aktiviteter, artefakter och medier. Läsning har både en bildande och en underhållande funktion och det ena utesluter inte det andra. Vikten av deltagarkulturellt medskapande betonas, liksom att biblioteken i sin programverksamhet inte heller ska dra sig för att utmana, överraska och provocera (jfr. Persson 2012, kap. 3). Inget av detta händer av sig självt: ”Man måste iscensätta det” (Int 17).

Som tidigare påtalats kännetecknas bibliotekens förmedlingsarbete av stor uppfinningsrikedom, variation och kreativitet. Det finns en stor medvetenhet om att både vägen till läsning och själva läsningen inte kan ses som en rak väg eller en renodlat individuell transaktion mellan bok och läsare. Den så

dominerande bilden av läsning som den ensamma tysta läsningen av en tryckt text (Long 1993) utmanas kraftigt. Som i följande underbara exempel:

Jag har också det här som heter *Stick & läs*, en annan typ av cirkel. Det har jag fått idén från de här gamla tidernas symöte i kyrkan. Då kommer de med sina handarbeten och jag plockar ut några texter jag läser, ofta kåserier [...] Jag läser högt och så sitter de där och handarbetar. De handarbetar och så läser vi, och så pausar vi ibland och så pratar vi böcker. Det har blivit en liten lista med boktips som växer fram under mötets gång [...] Och det är jättemysigt! Det är jätte-jättemysigt! (Int 20)

Här ser vi hur läsningen blir en social aktivitet som samspelar med andra dimensioner, däribland det muntliga berättandet och handarbetets taktila och sinnliga praktik. Det handlar, för att tala med Fuller & Rehberg Sedo (2013), om ett "reading beyond the book", där boken förvisso fortfarande är mycket viktig, men där den nu samspelar med andra aktörer och artefakter på ett sätt som gör det nödvändigt att vidga den traditionella bilden av vad det innebär att läsa. Eller som Nina Frid (2012) uttrycker det: "Slutet på boken är bara början. När läsningen blir kollektiv kan gemenskaper präglade av lust, entusiasm, nyfikenhet och delade kunskaper skapas".

I vår tids mångfaldiga litterära offentligheter är läsning ofta otänkbart utan någon form av inramning eller understöd av nya medieteknologier. Skönlitteraturen och läsningen kan inte längre (enbart eller automatiskt) ses som hotade av nya medier – en vanlig tankefigur i myten om den goda litteraturen – utan är tvärtom många gånger i symbios med dem

(Collins 2010; Fuller & Rehberg Sedo 2013). Detta påverkar givetvis även folkbiblioteken, och handlar om långt mer än exempelvis den intensiva diskussionen om de problematiska villkoren för utlåning av e-böcker. Biblioteket är både som institution och som fysisk mötesplats otänkbar utan medieteknologi. Arkiv och bokkataloger är digitaliserade. Biblioteket tillhandahåller inte bara tryckta böcker utan även en mängd andra medieformat: CD-skivor, DVD-filmer, ljudböcker, dataspel, konsolspel. Många av de tjänster som tidigare krävde ett fysiskt besök på biblioteket kan nu skötas hemifrån via en dator med internetuppkoppling. En inte oansenlig del av det litteraturförmedlande och läsfrämjande arbetet sker via medier. Några exempel från det nya materialet: programverksamheten läggs ut på Facebook, boktips ges via webben, bibliotekarier bloggar och twittrar, man skapar bildspel med nya böcker som "rullar på padsen ute i biblioteken" (Int 23), det finns läsecirklar på nätet, man arbetar med en så kallad "mediejukebox" osv. osv.

Det är även uppenbart att det nya medielandskapets konsumtionskultur och "kändisfixering" påverkar verksamheten: "Genomslagskraften är om det är någon bekant" (Int 23). Eller som samma informant uttrycker det lite utförligare:

Det är ju så att den där TV-soffan har en enorm genomslagskraft. Sitter de där på kvällen och recenserar böcker så står folk här klockan åtta på morgonen och ska ha boken. Och de ska ju ha dem innan de finns i fysisk form. Vi hade sådana bekymmer här förra hösten när *alla* kom och frågade efter Leif GW Perssons *Pinocchio's näsa*. Den fanns inte! Förmodligen hade han suttit någonstans och sagt att min nästa bok heter ... Och den kommer nu. (Int 23)

Till föremålen för vår tids kändiskult hör nu även de skönlitterära författarna, ”finlitterära” såväl som populärlitterära (Forslid & Ohlsson 2011), och att tro att folkbiblioteken helt skulle kunna ställa sig utanför eller ovanför detta vore naivt.

Kan det vara så att den på olika sätt och periodvis problematiska relationen till nya medier nu närmar sig något slags harmonisk jämvikt? Det handlar inte längre om vare sig frenetiskt motstånd eller hyperanpassning i samklang med tidsandan. Som en informant formulerar det:

Om vi tittar bakåt så har vi jobbat mycket med skönlitteratur. Det finns ett glapp under 90-talet när vi tappade mycket av det här med uppsökande verksamhet. Det har varit ett årtionde med ny teknik som kom och då var det mycket det vi la fokus på. Sen, när vi gått igenom det här tekniskiftet då kan vi utnyttja den här tekniken för litteraturförmedling också. Jag tycker vi är tillbaka där vi kan satsa på litteraturförmedling. (Int 25)

Det är inte tekniken i sig som är avgörande, utan hur den används och vilket innehåll den bär på (jfr Williams 1989). En informant uttrycker det på följande rättframma sätt: ”Och folk läser vad de får tag på, de skiter i om det är en e-bok eller inte, bara de får läsa!” (Int 17). I det fullt ut medialiserade folkbiblioteket är skönlitteraturens ställning fortsatt stark.

Referenser

- Alvesson, Mats (2011). *Tomhetens triumf. Om grandiositet, illusionsnummer och nollsummespel*. Reviderad utg. Stockholm: Atlas.
- Barthes, Roland (1970). *Mytologier*. Staffanstorps: Bo Cavefors Bokförlag.
- Bennett, Tony (2007). "Habitus Clivé. Aesthetics and Politics in the Work of Pierre Bourdieu". I: *New Literary History*, vol. 38, nr. 1, s. 201-228.
- Bourdieu, Pierre (2000). *Konstens regler. Det litterära fältets uppkomst och struktur*. Stockholm/Stehag: Symposion.
- Collins, Jim (2010). *Bring on the Books for Everybody. How Literary Culture Became Popular Culture*. Durham & London: Duke University Press.
- Dahlbeck, Per & Persson, Magnus (red.) (2011). *Deltagarkultur i praktiken*. Kreativ Metapol (Interreg IVA) Malmö: Malmö högskola. Kan laddas ner från: <http://dspace.mah.se:8080/handle/2043/12442>.
- Elmfeldt, Johan (2014). "Det heliga i svenskämnet: En oåterkallelig reflektion". I: Per-Olof Erixon (red.) *Skolämnen i digital förändring. En medieekologisk undersökning*. Lund: Studentlitteratur.
- Forslid, Torbjörn & Ohlsson, Anders (2011). *Författaren som kändis*. Malmö: Roos & Tegnér.
- Frid, Nina (2012). *Slutet på boken är bara början. Om läsarsamtal, bokcirklar och bibliotek*. Lund: BTJ Förlag.
- Frow, John (2006). *Genre*. London & New York: Routledge.
- Fuller, Danielle & Rehberg Sedo, DeNel (2013). *Reading Beyond the Book. The Social Practices of Contemporary Literary Culture*. New York & London: Routledge.
- Jenkins, Henry (2006). *Convergence Culture. Where Old and New Media Collide*. New York & London: New York University Press.
- Karner Smidt, Jofrid (2002). *Mellom elite og publikum. Litterær smak og litteraturformidling blant bibliotekarer i norske folkebibliotek*. Universitetet i Oslo. Oslo: Unipub forlag.
- Larsson, Lisbeth (1989). *En annan historia. Om kvinnors läsning och svensk veckopress*. Stockholm/Stehag: Symposion.
- Long, Elizabeth (1993). "Textual Interpretation as Collective Action". I: Jonathan Boyarin (red.), *The Ethnography of Reading*. Berkeley: University of California Press.
- O'Dell, Tom (1997). *Culture Unbound. Americanization and Everyday Life in Sweden*. Lund: Nordic Academic Press.
- Persson, Magnus (2001). "Några reflexioner kring genre, originalitet och värdering", *Tidskrift för litteraturvetenskap*, nr. 3, 2001.
- Persson, Magnus (2002). *Kampen om högt och lågt. Studier i den sena nittonhundratalets romanens förhållande till masskulturen och moderniteten*. Stockholm/Stehag: Symposion.
- Persson, Magnus (2012). *Den goda boken. Samtida föreställningar om litteratur och läsning*. Lund: Studentlitteratur.

Persson, Magnus (2013). "Litteratursyner på svenska folkbibliotek. Självklarhet, ambivalens och mångfald". I: Maria Ehrenberg, Magnus Persson & Cinna Svensson, *Syner på skönlitteratur för vuxna på svenska folkbibliotek*. Halmstad: Region Halland.

Persson, Magnus (2015). "Att läsa runt omkring texten. Om läspraktikernas mångfald, kritisk paranoia och litteraturdidaktiska glapp". I: Maria Jönsson & Anders Öhman (red.), *Litteratur och läsning. Litteraturdidaktikens nya möjligheter*. Lund: Studentlitteratur.

Proposition (2013/14:3). *Läsa för livet*. Stockholm: Kulturdepartementet; Fritzes.

Radway, Janice A. (1984). *Reading the Romance. Women, Patriarchy, and Popular Literature*. Chapel Hill & London: The University of North Carolina Press.

SFS (2013:801). *Bibliotekslag*. Stockholm: Norstedts Juridik AB, Fritzes Elanders Sverige AB.

Smith, Barbara Herrnstein (1988). *Contingencies of Value. Alternative Perspectives for Critical Theory*. Cambridge, Massachusetts & London, England.

SOU (2012:65). *Läsandets kultur*. Slutbetänkande från Litteraturutredningen. Stockholm: Fritzes.

Waltå, Katrin Lilja (2011). *Läroböcker i svenska? En studie av ett läromedel för yrkesförberedande program och dess modellläsare*. Licentiatuppsats. Malmö: Lärarutbildningen, Malmö högskola.

Williams, Raymond (1989). "Culture and Technology". I: förf:s *The Politics of Modernism*. London: Verso.

Bibliotekariers läsning

Maria Ehrenberg, regionbibliotekarie Halland, FD

Bakgrund

2013 lade vi ut en enkät via Survey monkey, där bibliotekarierna kunde svara på frågor om den egna läsningen. Information om enkäten spreds till alla region/länsbibliotek som i sin tur skickade ut till alla folkbibliotek i landet. Information spreds också på olika regionala bibliotekswebbplatser, via facebook-sidor och som muntlig information vid olika kurser. 2014 fanns det enligt Sveriges officiella statistik 2 746 bibliotekarierna anställda på svenska bibliotek.¹ Över 1 000 av dessa valde att svara på våra frågor (men inte alla frågor, svarsfrekvensen skiftar). Det får anses vara ett mycket bra resultat.

Svaren behandlades sedan på olika sätt, bl a behövde vi räkna samman samtliga lästa titlar för att få en bild hur många gånger en och samma bok hade lästs av bibliotekarierna. Vi gjorde också separata sammanställningar, grundade på kön och ålder. De lästa titlarna behandlades efter utgivningsår, förlag och författarnas kön. En spännande bild växte fram och vi kan nu våga säga att vi vet hur mycket, vad och när svenska bibliotekarierna läser. Resultatet från denna undersökning presenteras i sin helhet på sidorna 52–65.

Hur ofta läser svenska bibliotekarierna?

På frågan ”Hur ofta läser du litteratur” svarade hela 75% ”dagligen”. Detta är en remarkabelt hög siffra. Svenska folkbibliotekarierna är ett läsande släkte. Ännu mer imponerande siffror får man om man slår ihop siffrorna för ”dagligen” och ”några gånger per vecka”, då finner man att 94% av de svarande läser med denna

frekvens. Nu ska man i och för sig komma ihåg att det finns cirka 2 700 folkbibliotekarierna i Sverige, något mer än en tredjedel har svarat på enkäten. Men det finns ingen annan yrkeskategori som mig veterligen kommer upp i denna frekvens – de få som arbetar med litteraturkritik på heltid undantagna – och jag menar att svaren med tydlighet slår fast att folkbibliotekarierna ser läsandet som en grundläggande och viktig del av livet.

Även annat läsande står i fokus. 69% läser dagligen en morgontidning, 91% läser en morgontidning flera gånger i veckan. Detta ligger helt i linje med bibliotekariernas omvärldsbevakning och är en grund för det demokratiska uppdraget.

Men bibliotekarierna i denna undersökning är även flitiga brukare av andra medier. TV ser 59% varje dag, 86% några gånger i veckan. Internet är den näst mest förekommande aktiviteten – den ligger och nafsar litteraturläsandet i hasorna. 75% använder Internet dagligen (på sin fritid), 93% några gånger i veckan.

Bibliotekarierna som framträder i denna undersökning är en medievän person som inte är rädd att växla mellan olika kanaler. Tryckt text föredras fortfarande.

En jämförelse med befolkningen i stort är ganska talande. NORDICOMS siffror för 2013 anges i *Mediebarometern*. Där uppges att 34% av svenskarna mellan 9–79 år läser en bok dagligen.² Bibliotekarierna sticker verkligen ut i detta sammanhang.

¹ Se rapporten Bibliotek 2014/utgiven av Kungliga biblioteket, s. 17ff, http://biblioteksstatistik.blogg.kb.se/files/2015/05/Rapport_Bibliotek2014.pdf

² Se de första resultaten från Nordicom-Sveriges Mediebarometer 2013 6 mars 2014, http://www.nordicom.gu.se/sites/default/files/mediefakta-dokument/Mediebarometern/Mbar_Tema_rap/meg2014.pdf

Hur mycket läser svenska bibliotekarier?

Samma höga siffror som fanns i fråga 1 återfinns i detta avsnitt. Svenska folkbibliotekarier läser inte bara ofta, de läser dessutom under längre sammanhängande tid. 41% svarar att de läser 1 timme varje gång de läser böcker, 24% läser två till tre timmar per gång. Sammanlagt föredrar 65% svenska folkbibliotekarier att läsa mellan 1 till 3 timmar varje gång de läser. Med tanke på forskning som pekar på att vår förmåga att läsa långa och komplicerade texter minskar är detta ett glädjande resultat.³ Svaranden av denna enkät klarar av att läsa länge och – förmodar man då – längre texter.

För personer inom yrket är inte detta någon direkt nyhet, det räcker att följa ett fikasamtal om senast lästa bok så anar man att det är så. Det nya är att vi har siffror på det. Det kanske mest anmärkningsvärda i undersökningen är dock att 0,7% (8 personer) svarat att de aldrig läser litteratur som tryckt text. Dessa åtta sticker ut bland havet av läsande kollegor.

Nu stannar inte bibliotekariers läsande av böcker vid detta. 40% av de svarande anger att de läser e-böcker och ägnar sig åt detta 30 minuter per gång. Lika många – 40% – använder hörböcker och lyssnar mellan 30 minuter till 1 timme per gång. Utan att dra alltför stora slutsatser av dessa svar kan man ändå fundera över om läsning på läsplatta fortfarande inte känns lika bekvämt som en tryckt text/bok. Man kan också fundera över om läsplattorna kanske används vid pendling, lätt att ta med sig i väskan för den dagliga färden till arbetet. Samma sak kan gömma sig bakom hörböckernas 30–60 minuter. Den dagliga turen till arbetet eller en promenad i motionsspåret?

Texter finns i andra former än litteratur. Många läser dagstidningen 30 minuter, vilket står i skarp kontrast till kvällstidningen som endast ägnas några minuter per gång. Veckotidningarna tar också cirka 30 minuter att läsa.

När det gäller övriga medier ser man på TV mellan 1–3 timmar per gång men övervägande antal väljer att ägna sig åt detta 1 timme per gång. Radiolyss-

andet tar mellan 30 minuter till 1 timme per gång. Internetanvändningen kan ta allt från 30 minuter till 3 timmar och när man sätter en dvd i spelaren ägnar man den uppmärksamhet i 2–3 timmar.

För att konkludera: den tryckta boken sitter fortfarande i högsätet och dess position är stark. Bilden av TV-tittandet, som var den starkaste konkurrenten i förundersökningen, har nyanserats. Svenska bibliotekarier läser oftare än de ser på TV men när de utför båda aktiviteterna ägnar de ungefär lika mycket sammanhängande tid åt de båda.

Vilka genrer läser svenska bibliotekarier?

I undersökningen ställde vi frågor kring vad man läser, uppdelat på det man läser för arbetet och det man läser på fritiden. Skillnaden mellan dessa två kategorier visade sig vara mycket liten, vilket är intressant i sig och kan hänga ihop med frånvaron av lästid. Den läsning man utför sker oftast på fritiden och det är därför naturligt att man väljer att läsa sådant man själv tycker om. Fritidsläsningen var den större delen och därför har jag valt att fokusera på denna.

I denna fråga kunde man välja mellan en mängd olika genrer. Av förstudien lärde vi oss att antalet genrer var för få, de flesta som svarade angav att de läste ”romaner”. I denna fördjupning har vi därför valt ett stort antal underkategorier. Här finns sådana genrer som vi såg fortfarande var populära när undersökningen gjordes: chic-lit, historiska romaner t ex. Andra genrer var sådana som nyligen kommit i svang: erotisk litteratur, vampyrer och skräck och autofiktio. Vår uppfattning är att bibliotekarier försöker hänga med när nya trender kommer, att man läser in sig för att veta vad som efterfrågas. Om detta resonemang håller får följande visa.

Ser man en sammanställning av svaren på denna fråga framstår bibliotekarier som allätare. De flesta genrer lästes ”några gånger/år”. Chic-lit, vampyrer, bygderomaner och fantasy– allt fanns någon gång i bibliotekariernas läshög. Men det fanns vissa bekymmersamma undantag.

³ Se t ex PISA 2012, s. 121ff där ett helt kapitel beskriver hur svenska 15-åringars förmåga att läsa på den högsta nivån, nivå 6 stadigt har försämrats. Denna nivå förutsätter förståelse och analys av längre, komplicerade texter. http://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_xurl_=http%3A%2F%2Fwww.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FBlob%2Fpdf3126.pdf%3Fk%3D3126

Man läser inte...

Dramatiken är satt på undantag: 70-80% läser aldrig dramatik. SF-litteratur har samma höga siffra. Nästan lika många (60-70%) läser aldrig chic-lit, skräcklitteratur, serier, grafiska romaner – eller lyrik.

Jag ska inte här spekulera i varför man väljer bort vissa genrer men kan ändå inte låta bli att föra fram idén om språk. Vill man idag läsa SF-litteratur så behöver man nästan läsa på engelska. Översättningarna är få (men de finns). Vad vi kan se i uppräknigen över ”senast lästa titel” är det få som läser på något annat språk än svenska. Kan här finnas en förklaring?

Chic-lit och skräck (dit räknade vi vampyrböcker) har, enligt denna delfråga, få läsare. Intressant är att frågan ”senast lästa titel” delvis motsäger resultatet. En del av de uppräknade titlarna kan hänföras till chic-lit- och vampyr-genren. En förklaring kan vara det vi hört muntligt från folk i branschen, nämligen att man läser en eller två böcker per genre och sedan får det vara nog. Man har skaffat sig en överblick, fått en känsla för vad folk pratar och frågar om. Men är inte beredd att läsa mer (på sin fritid).

Den stora varningssignalen, som jag ser det, är bristen på lyrikläsare på svenska bibliotek. Genren är i sig satt på undantag även hos flera förläggare, men svensk lyrik uppvisar just nu en bredd och kvalitet som borde göra den intressant. Flera intressanta översättningar ges också ut. Det finns med andra ord ingen brist på lyriklitteratur. Vad som saknas är förmedlare och introduktörer. En kurs särskilt anpassad för bibliotekarier kring denna genre är kanske en möjlig pådrivare? De 30% som uppger att de läser lyrik kunde kanske i sin tur inspirera sina kollegor?

Dramatiken är än mer drabbad. Här får både förlag och bibliotek ta på sig ansvaret. Utgivningen av läsdramatik är så gott som obefintlig och på biblioteken gör man inte något väsen av denna genre. Ändå är det ju en genre som är lätt att arbeta med, genom högläsning, diskussioner kring och – om man har tur – ett besök på en uppsättning som avslutning.

Vad man verkligen läser

50% läser någon gång historiska romaner för att hålla sig ajour. Romantikböcker har en lika hög frekvens. Autofikt, som väl kan sägas vara en synnerligen omtalad genre, läses av över 60%. Även noveller har en stark ställning i denna undersökning. Alla dessa genrer har en hög frekvens både när det gäller läsning för arbetet och läsning för fritiden – det är till och med så att fler läser dessa genrer för sitt nöjes skull.

En genre som sticker ut är deckarna. Den har en synnerligen hög frekvens när bibliotekarier läser för yrkets vägnar – 60%. Men över 80% läser den för sitt eget nöjes skull på fritiden och man kan utan tvekan säga att den är svenska bibliotekariers favoritgenre.

Det finns, som tidigare påpekats, ett intressant mönster. De flesta genrer som bibliotekarier läser för arbetet återkommer men med högre frekvens i den egna läsningen. Överensstämmelsen är inte underlig, svenska bibliotekarier läser i de flesta fall gratis åt sina arbetsgivare på fritiden och jag tolkar det som att man hittar en hel del i den egna läsningen som går att använda i arbetet. Och med nuvarande system kan jag inte se att det kan vara annorlunda men det är viktigt att ha i åtanke. Vill vi till exempel lyfta lyriken behöver vi få bibliotekarier att läsa sådan. Ingår den inte i favoritläsningen kommer den inte heller att återfinnas som programpunkter, läsecirklar eller boktips på biblioteken. Enklaste sättet är naturligtvis att införa lästid i en eller annan form.

Det finns en genre som avviker – byggeromanen. Den läser man oftare för yrkets räkning än för sitt eget nöjes skull. Den slutsats man kan dra är att bibliotekarier ibland väljer att läsa sådant de egentligen inte vill, för att hålla en bredd i arbetet.

Störst intresse tilldrar sig ändå kategorin ”övrig skönlitteratur”, det vill säga litteratur som inte går att dela in i genrer. Vanliga hyggliga romaner utan kvalitetsindikatorer. I denna kategori ingår komplicerad litteratur likväl som enklare romaner men ej renodlad genrelitteratur. 36% läser sådan litteratur varje dag för sitt nöjes skull och 19% några gånger i månaden. Detta är starka siffror.

Kommentarer från svaranden

I kommentarerna till frågan om vad man läser har många känt ett behov att förtydliga att man även (och kanske helst) läser barn- och ungdomsböcker. Eftersom denna undersökning bara gällde vuxenlitteratur ville en del svaranden lyfta att både läsfrekvens och genrer hade varit högre om barnlitteraturen inkluderats. I kommentarerna till frågan om den arbetsrelaterade läsningen är detta argument än starkare och här väljer man också att lyfta fram lättläst-litteratur. Ett påpekande som är viktigt att ha med sig.

Andra ville göra än spetsigare genreindelning. Så hade man gärna sett genren ”fanfiction”. Samma sak gäller ”feel good”, som vi också missade och som är en genre som verkligen tagit plats. Andra valde att specificera olika genrer; postkolonial litteratur, musikpartitur, verk ur localsamlingen etc. Någon går så långt ner som till ”paranormal romance” och påpekar att termen saknas på svenska. Allt detta visar en kår som är insatt, resonerande och som funderar över det egna läsandet.

Sammanfattning

Bibliotekarier läser brett, både för arbetet och på fritiden. Den vanliga romanens ställning är stark och den läses ofta. Bland litteratur som kan inordnas i genrer är deckare populärast.

Till skillnad från förstudien ser vi inte någon större skillnad mellan den arbetsrelaterade läsningen och fritidsläsningen. De två följer varandra; det man läser på fritiden verkar användas i arbetet. Undantaget är bygderomaner, här verkar svenska bibliotekarier uppleva ett behov av att hålla sig informerad trots att genren inte tilltalar.

Man kan fundera över vad detta har för påverkan på bibliotekens funktion som demokratisk väktare. Enligt den nya bibliotekslagen är bibliotekens målgrupp ”alla” men med särskilt fokus på barn och unga, minoritetsspråk och andra språk än svenska. Om svenskt biblioteksarbete idag utgår från biblio-

tekariers privata läsande – vilka möjligheter har vi då att nå ”alla”? Bibliotekariekåren anses homogen till bakgrund och en av våra brister är oförmågan att rekrytera t ex personer med rötter i andra kulturer. Om bibliotekarier pratar om och arrangerar föredrag med sina egna favoriter kommer utbudet att bli snävt och frågan är vilka målgrupper man når? Kanske de som läser och tycker som bibliotekarierna själva? I förlängningen minskar det bibliotekens demokratiska bas och också deras attraktionskraft.

I detta sammanhang kan man se frånvaron av t ex vampyrberättelser och erotisk litteratur. Om läsare av dessa genrer inte hittar någon bibliotekarie att prata med, få vidare tips av, så kommer den personen troligen inte att uppsöka biblioteket fler gånger. Och i andra änden av kvalitetsskalan, de lyrik- och dramatikläsare som finns behöver också söka sig till andra ställen för att hitta samtalspartner. Och i värsta fall även själva litteraturen.

Nu ska man kanske inte dra alltför stora växlar av resultatet. Allt handlar om vilka som svarar. Ett gott exempel är att vi i förundersökningen inte såg många bibliotekarier alls som läste fantasylitteratur – en populär genre bland våra besökare. Vi antog då att resultatet kom sig av att det var få barnbibliotekarier som svarade på första enkäten och hade som hypotes att andelen fantasyläsare skulle öka i denna undersökning. Så blev också fallet. 42% av de svarande uppger att de är barnbibliotekarier och fantasyläsandet har ökat till över 50%.

Slutsats: arbetet med skönlitteratur bör vara en ledningsfråga. Vilken litteratur, vilka genrer, vilka satsningar bör göras för att vi ska kunna uppfylla målet om att nå ”alla” samt inom detta prioriterade grupper? Vad ska läsas och föras ut för att vi ska kunna vara en del i det demokratiska bygget? För att biblioteksledningen – ytterst kommunens politiker – ska kunna ha detta inflytande måste de också kunna ta inriktningsbeslut om vilken läsning som behövs. Och då måste de äga tiden läsningen utförs på.

Är läsning viktig?

Denna fråga kan tyckas vara oväsentlig i en undersökning som riktar sig till en verksamhet som styrs av bibliotekslagen. I paragraf 7 statueras att "Folkbiblioteken ska särskilt främja läsning och tillgång till litteratur."⁴ Svenska bibliotekarier svarar helt i linje med lagen. Hela 98% svarade "ja" (882 personer) på frågan om läsning är viktig. Endast 1% svarade "nej" på frågan och man kan kanske fråga sig om dessa nio personer verkar i rätt bransch? De 13 personer (1,4%) som svarar "vet ej" kan tyckas ha en mer kritisk inställning till frågan. Den höga siffran för "ja" förvånar dock ingen och kan ses som ett bevis att svenska folkbibliotekarier är ett med bibliotekslagens intentioner.

Lästid

I denna undersökning har vi redan nuddat vid frågan om lästid. Hur mycket läser svenska bibliotekarier på arbetstid? Enligt denna undersökning – mycket lite.

904 personer svarade på frågan och av dessa var det endast 116 som hade någon form av lästid, vilket motsvarar 13%. På följdfrågan "hur mycket" fick vi många olika svar varav ett var "inför ett bokprat". Andra angav en summa per år, en del per vecka. Det är inte lätt att få en överblick men lägger man samman och drar ifrån så verkar en vanlig nivå vara en timme per vecka.

Hur mycket hinner man läsa på en timme? Flera av de svarande var barnbibliotekarier och på en timme hinner man kanske igenom ett par bilderböcker, någon kapitelbok. För vuxenlitteratur ser det annorlunda ut. Vi har vid olika föredrag och genom en enkel förfrågan till läsande bibliotekarier i en facebookgrupp frågat hur lång tid det tar att läsa en "standard"roman. Svaren vi brukar få är mellan 6–8 timmar. Är man, som denna artikels författare, van att läsa snabbt och slarvigt kan man komma ner på 2,5 timme. Det säger sig självt att en timmes lästid i veckan inte räcker långt.

Jag skulle vilja göra ett tankeexperiment: Säg att samtliga svenska folkbibliotekarier slutar läsa litteratur på sin fritid. Hur skulle i så fall svenska bibliotek kunna uppfylla Bibliotekslagens krav om att särskilt främja litteratur och läsning? Mycket av det läsfrämjande arbete som dagligen sker ute på bibliotek har sin grund i eget läsande; enskilda lästips ute bland hyllorna, blogginlägg om läsoplevelser och lästips, genre-genomgångar, bokprat, boksamtal, litteraturcirklar, författarbesök, läsfrukostar, större arrangemang av typen Hela Halland läser, Arvika läser m fl. Om inte dessa böcker hade lästs – hur kan man i så fall utföra läsfrämjande arbete?

Man skulle kunna dra följande slutsatser av frånvaron av lästid:

1. Det skönlitterära arbetet har inte någon strategiskt viktig funktion för biblioteksledningarna.
2. Biblioteksledningarna förlitar sig på gratisarbete när det gäller grunden för det skönlitterära arbetet
3. Det skönlitterära arbetet anses inte riktigt behöva professionalitet, det är något som kan utföras och utvecklas på fritiden, likt vilken amatörverksamhet som helst.

Så skulle man kunna tolka det. En annan möjlighet är att det handlar om gamla traditioner och föreställningar.

Att det finns en uppenbar risk med att förlita sig på fritidsläsning är självklar. Bibliotekarier läser lika för nöjets som för arbetets skull, man läser det man själv tycker om (samt lite till). Men vilka kan man då vända sig till? De som läser och tycker som man själv förmodligen. På så sätt når man inte alla. Detta är något som Nanna Kann-Christensen og Gitte Balling diskuterar i artikeln "Hvordan bibliotekarier tenker om litteraturformidling – del 1" där de resonerar kring bibliotekariers läsning och läsfrämjande

⁴ Se SFS 2013: 801, http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/sfs_sfs-2013-801/

arbete. Man konstaterar att bibliotekarier tycker det är viktigt att man själv tycker om det man förmedlar – engagemanget och passionen är då större. Men är det professionellt frågar sig artikelförfattarna:

Man kan og bør diskutere om dette er profesjonelt. Bibliotekarene opplever at strategien virker, og at det er stor etterspørsel på personlig og opplevelsespreget formidling. Men man kan innvende at denne formidlingsmåten primært tilgodeser de lånere som ligner bibliotekarene, det vil si middelaldrende kvinner med utdannelse. Der er med andre ord skjedd en forandring fra en formidling som tok utgangspunkt i at brukerne var forskjellige fra bibliotekarene – fordi de ikke var beleste/dannet, til en situasjon der formidlingen tar utgangspunkt i at bruker og bibliotekar har samme smak.⁵

Det skulle vara intressant med en undersökning som nagelfar hur mycket tid som läggs på andra biblioteksverksamheter; inköp, förmedling, arrangemang etc. Detta för att lyfta diskussionen till en strategisk nivå. Ett par bibliotekschefer jag talat med säger att man inte vill ge lästid i timmar utan behovsprövat och att det, så att säga, ingår i varje tjänst att bedöma om man behöver läsa eller ej. Detta är gott tänkt men den verklighet vi möter ute på biblioteken är en annan. Få vågar sätta sig och läsa en roman på arbetstid och man säger att allt annat tar över; bemanning av diskar inte minst.

Frågan behöver lyftas och diskuteras.

Men vad läser de egentligen???

Merparten av enkäten rörde frågan vad bibliotekarierna egentligen läser – ner på titelnivå. Vi fick ett stort antal svar och de titlar som nämndes har vi delat in i genrer och kvalitetsnivåer. Det känns viktigt att redan nu påpeka att indelningen i genrelitteratur/kvalitetslitteratur inte på något sätt är huggen i sten. Indelningen ska ses som en riktning, inte ett absolut faktum. Här finns självklara gränssfall. Vägledande för bedömningen har varit recensioner samt styrgruppens egen läsning.

Vi har också sett till språkområde, utgivningsår, förlag och kön på författaren. Detta för att kunna utläsa sådant som aktualitet, förlagens ställning på biblioteken, genuspreferenser samt vilja att läsa på andra språk än svenska.

Eftersom de svarande uppgav sin ålder utgår följande beskrivning från ålderskategorin. Genom detta hoppas vi se om det finns skillnader över tid. Vi delar också in svaren i män/kvinnor för att på detta sätt fånga eventuella genusrelaterade skillnader.

25–35 år

Kvinnorna i denna grupp läser mycket nytt. Här återfinns årets stora bästsäljare *Magikerna* av David Grossman samt *Vi kom över havet* av Julie Otsuka. En hel del deckare samt underhållande litteratur av t ex Lucy Dillon och Nora Roberts finns också. Men spännvidden är stor; Karin Boyes *Kallockain* och Virginia Woolfs *Mrs Dalloway* ingår också i läskosten. Med andra ord: nytt, underhållning, deckare och klassiker gynnas av denna grupp.

När dessa unga kvinnor ska uppge en titel som betytt särskilt mycket för dem är det inte helt oväntat sådant som lästs i ungdomen, särskilt fantasy: C S Lewis Narnia-serie, Michael Endes *Momo och kampen om tiden* samt Maria Gripes Skuggserie. Douglas Adams *Liftarens guide till galaxen* nämns. Bland den högkvalitativa litteraturen återfinns både Marcel Proust, Jane Austen och Virginia Woolf.

Männen i gruppen läser *inte* aktuella författare utan föredrar äldre SF-litteratur, t ex Isaac Asimov. Manliga författare föredras och här återfinns bl a Karl Ove Knausgård och Jonas Gardell.

Bland titlar som betytt mycket återfinns även här Michael Endes *Momo*, Douglas Adams *Liftarens guide*. Fantasygenren fylls på med JRR Tolkien. Mihail Bulgakov och Georges Bataille tillhör också favoriterna liksom Gun-Britt Sundströms *Maken*, som sticker ut i denna för övrigt synnerligen manliga dominans.

⁵ Nanna Kann-Christensen og Gitte Balling "Hvordan bibliotekarer tenker om litteraturformidling – DEL 1. Ursprungligen publicerad i Bok og Bibliotek nr 1/2013, s. 32-34, nedtankad från följande sida: <http://www.bokogbibliotek.no/hvordan-bibliotekarer-tenker-om-litteraturformidling-del-1>

36–45 år

För de kvinnliga bibliotekariernas del fanns även här en stark tonvikt vid ny litteratur, både manliga och kvinnliga författare lästes. Vi återfinner Otsukas *De kom över havet* och *Magikerna* av Grossmann. Therèse Söderlind är en annan favorit. Bland de lättare författarna ses Louis Penny.

När man ska namnge en bok som betytt mycket återfinns samma blandning mellan klassiker och (klassiska) ungdomsböcker som hos den yngsta ålderskategorin. Endes *Momo*, Tolkiens *Sagan om ringen* är säkra kort. Charlotte Brontës *Jane Eyre*, Karin Boyes diktning och Hjalmar Söderbergs *Doktor Glas* är också populära. Lite otippat nämns också Katarina Taikons Katitzi-böcker.

De manliga bibliotekarierna i denna ålderskategori läser mest manliga författare. Med undantag för Otsuka favoriseras manliga författare på hela skalan: från mer underhållande romaner som Fredrik Backmans *En man som heter Ove* och Jan Guillous *Dandy*, via Umberto Ecos *Begravningsplatsen i Prag*, till omtalade romaner som Jonas Gardells *Torka aldrig tårar utan handskar* och Knausgårds *Min kamp*. Även den mer experimentella prosan, som t ex Magnus Dahlströms *Psykodrama*, är skrivna av män.

Detta går igen när man räknar upp böcker som betytt mycket. Inte oväntat finns här JRR Tolkien men även Aldous Huxley, John Irving, Per Anders Fogelström och Johan Wolfgang Goethe. Undantag är Selma Lagerlöfs *Jerusalem* och Margurite Duras *Mandarinerna*. Hög kvalitet på det som betytt något, men gärna manligt.

46–55 år

För kvinnor mellan 46–55 år är intresset för aktuell och populär litteratur stort. Det episka berättandet favoriseras både när det gäller underhållning som Backmans *En man som heter Ove* och Lucy Dillons böcker eller kvalitetslitteratur som *Då tänker jag på Sigrid* av Elin Olofsson.

Kategorin ”en bok som betytt mycket” spretar en del. Här finns barndomens *Madicken* av Astrid Lindgren

likaväl som den nytgivna *Agaat* av Marlene van Niekerks. En viss övervikt kan noteras för ”kvinnolitteratur”, t ex Virginia Woolf, Marilyn French, J C Oates, Jane Austen och Sigrid Undset. Man kan påminna sig att kvinnor i ålderskategorin 46–55 år är de som kom direkt efter andra vågens feminister (40-talisterna). De växte med andra ord upp i en tid när feminismen debatterades och kvinnoforskningen började ta form.

För männen i denna generation gäller nästan enbart manliga författare. Bland det aktuella och nya återfinns P O Enquists *Liknelseboken* och Gardells *Torka aldrig tårar*. Här finns andra etablerade manliga författare som Ola Larsmo, Kristoffer Leandoer, Theodor Kallifatides och Ian McEwan. Bland äldre författare kan nämnas Väinö Linna och John Galsworthy. Ett kvinnligt författarskap sticker ut – Gun-Britt Sundström. Som så ofta.

Bland de böcker som betytt mycket återfinns de stora manliga författarna: Fjodor Dostojevskij, James Joyce, Hjalmar Söderberg och Thomas Mann. Bland något yngre finns Henry Miller och Patrick White – samt Ulf Lundell. Det kvinnliga undantaget stavas här Elisabeth Rynell och hennes roman *Hohaj*.

56–67 år

Kvinnorna i denna grupp är nog de som läser breddast. Här blandas manligt och kvinnligt, högt som lågt. En viss slagsida finns åt det aktuella och ingen är förvånad att även här återfinna Otsuka och Alice Munro, som fick Nobelpriset i litteratur detta år. Cilla Naumanns genomslag med *Springa med åror* kan förklaras att detta var årets Hela Halland-läser bok och därför lästes den av många halländska bibliotekarier. Aktualiteten återfinns bland den lättare litteraturen där Backmans *En man som heter Ove* toppar listan.

När samma personer ska lista en bok som betytt mycket förstår man att ett långt liv med läsning kan utveckla egna läsprofiler. Denna kategori har alltid spretat men gör så än mer i denna ålderskategori. Här finns allt från Ruby Fergusons *Jill i sadeln*, *Anne Franks dagbok*, Manns *Bergtagen* och Marie Hermanssons *Musselstranden*. Lite mer otippat är Agnes von

Krusenstjernas Pahlen-serie, Sofie Oksanen och Tove Jansson. Carl Gustav Jungs *Arketyper* är inte heller vanlig. Ren underhållning finns också: *Törnfåglarna* av Colleen McCullough och Diana Gabaldons böcker.

Männen i denna ålderskategori sticker ut bland sina kollegor i det att de gärna läser kvinnliga författare. Här finns Munro, Otsuka, Söderlind och Olofsson. Mycket oväntat dyker Åsa Nelvins namn upp. Självklart återfinns också de manliga författare vi redan nämnt: Enquist, Knausgård, McEwan, Mo Yan. Men även Keplers *Sandmannen* och Kristian Lundbergs *Yarden* får plats.

Bland böckerna som betytt mycket återfinns även här en rad aktningsvärda manliga författare: Alighieri Dante, Hermann Hesse, Eyvind Johnson, Hjalmar Söderberg, Karl Ove Knausgård. Intressant nog nämns också *Mio, min Mio* av Astrid Lindgren – kanske för att den har två manliga huvudpersoner och skildrar förhållandet mellan pappa Kungen och prins Mio.

67–

I denna grupp återfanns endast fyra stycken personer och dessa utgår därför ur undersökningen.

Kvalitetsnivåer

Bibliotekarier läser och det mycket. Men hur förhåller sig deras läsning till ett kvalitetstänkande? Vilken sorts litteratur läses? Bibliotekarier kunde, med sin stora läsvana och tillgång till litteratur, ha goda möjligheter att läsa det allra yppersta, det bästa som publicerats. För att få en aning om svaret på frågan har vi försökt kvalitetsindela den litteratur som bibliotekarierna uppgav var deras senast lästa bok (fritidsläsningen). Att göra en indelning är naturligtvis inte enkel; var man än sätter en gräns kan någon hamna på fel sida. Vi vill därför poängtera att resultatet ska ses som en riktning, inte som en absolut sanning.

Vi har laborerat med fem kvalitetsnivåer:

Kanonlitteratur/klassiker är litteratur som (idag, sådant kan ändras) kan sägas ingå i en litteraturhistoria

(ofta västerländsk). Här finns både vuxen- och barnlitteratur och vi har varit generösa och låter tiden sträcka sig in i nutiden. Det viktiga är att verket har den tyngd och vikt som gör att det återfinns i litteraturhistoriska uppräkningsöversikten över viktig litteratur från skilda epoker. Det är också litteratur som många läst under en följd av år. Här finns de flesta nobelpristagare.

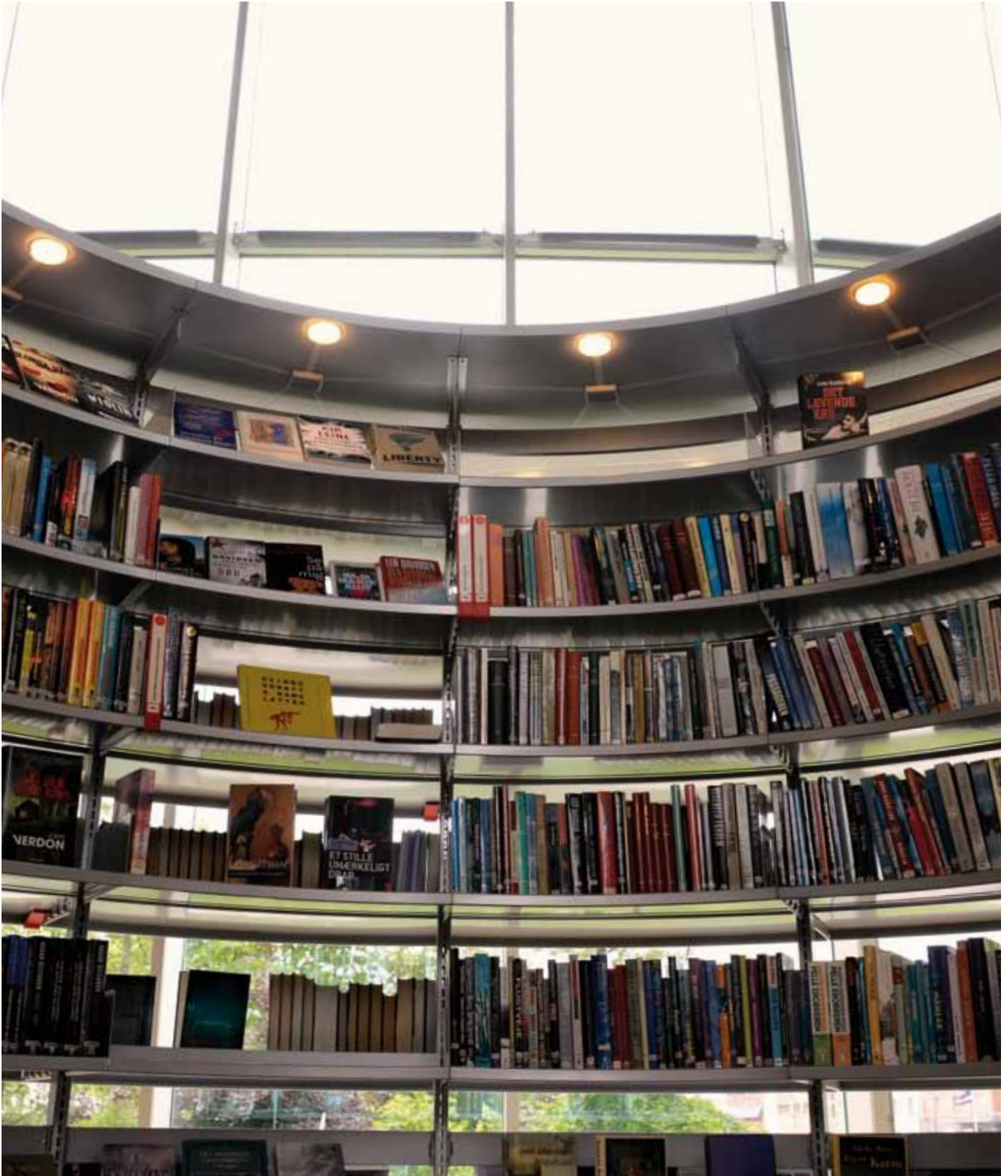
Högkvalitativ litteratur är nutida litteratur av hög klass, identifierad som sådan av olika recensenter, diskuterad i samband med olika litterära priser. Nobelpriskandidater finns här, likaväl som de bästa av de svenska och utländska författarna. Kerstin Ekman, P O Enquist, J C Oates, Karl Ove Knausgård är sådana exempel. Här finns också den smala, experimentella litteraturen.

Kvalitetslitteratur är god litteratur skrivna av författare med medvetenhet och kompetens. Jonas Gardell, Tomas Bannerhed, Arkan Asaad, Monika Fagerholm, Sara Beischer är exempel på författare vars titlar hamnat här. Men kanske inte alla titlar, många författare pendlar mellan högkvalitativ och kvalitetslitteratur.

Genrelitteratur är verk som är skrivna inom en genre utan vilja att spränga dess gränser. Här hamnar många deckare, en hel del fantasy och skräckromanik. Lev Grossman, Marianne Cedervall, Jussi Adler-Olsen är exempel på författare inom denna kategori.

Underhållningslitteratur är enkelt skriven litteratur utan någon litterär kvalitet. De kan vara hantverksmässigt väl skrivna. Gränsen mellan genrelitteratur och underhållningslitteratur är för övrigt flytande; kanske beror placeringen i den senare på att vi inte riktigt identifierat någon tydlig genre.

Denna indelning fokuserar på verkets litterära kvalitet, uttryckssätt, medvetenhet, originalitet, gestaltningförmåga m m. Den säger absolut ingenting om den upplevelse en enskild läsare har fått av verket. Det är något helt annat, som ligger utanför denna studies gränser. En litterärt ospännande bok kan göra stort intryck på rätt läsare.

Men med allt detta sagt, låt oss återvända till frågan om vilken den kvalitativa nivån är på de böcker bibliotekarier läser. Av de 892 identifierade titlarna avstod vi från att nivåindela hela 259 stycken; vi hade helt enkelt inte tillräckligt god kunskap om dem, hade ingen förstahandsläsning att falla tillbaka på, hittade inga recensioner att grunda ett omdöme på. Dessa räknas helt enkelt bort. Av de 633 återstående fördelade sig nivåerna på följande vis:

Kanon/klassiker	52 stycken lästa exemplar
Högkvalitetslitteratur	149 stycken
Kvalitetslitteratur	177 stycken
Genrelitteratur	171 stycken
Underhållning	84 stycken

Det som kanske sticker ut är den höga andelen genrelitteratur, där den övervägande delen utgörs av deckare, en genre som bibliotekarier tydligt sagt att de läser. Det är ju en genre som ”säljer sig själv”, man behöver kanske inte ägna tid och kraft åt att läsa den senaste deckaren av de vanliga författarna. Å andra sidan kan det finnas en poäng att känna till det alla andra redan pratar om.

Underhållningslitteraturen var inte särskilt vanligt förekommande. Flera bibliotekarier läste *Femtio nyanser av honom* av E L Grey, årets sadistiska succé. Här kan man fundera över om det är bibliotekariers önskan att veta vad andra läser, läsa in sig på en genre som inte tidigare varit särskilt väl representerad på bibliotek? Andra underhållningsböcker är av karaktären ”feel-good”, som t ex Lucy Dillons böcker och så den som toppade många lästlistor: Fredrik Backmans *En man som heter Ove*.

Den ”vanliga” kvalitetslitteraturen utgjorde den största delen av bibliotekariernas läsning. Men det är några titlar som får stor uppmärksamhet: Jonas Gardells *Torka aldrig tårar....*, *Jag ringer mina bröder* av Jonas Hassen Khemiri, Silvia Avallones *Stål* m fl. Många läser helt enkelt samma bok. Samtidigt.

Samma tendens syns när det gäller den högkvalitativa litteraturen. Här syns Alice Munro (det årets nobelpristagare i litteratur), Haruki Murakami (tippad

som årets nobelpristagare), Julie Otsukas *Vi kom över havet*, Kristina Sandbergs *Sörja för de sina*, Therese Söderlind (ett par olika) och så Karl Ove Knausgårds *Min kamp* (olika delar). Alla omtalade, recenserade, diskuterade på kultursidor och i tv-soffor.

Först när det kommer till kanon/klassikerlitteraturen börjar det spreta. Här räknas sådant som *Persisk balsam* i Eric Hermelins översättning, *Skruvens vridning* av Henry James, *Rött och svart* av Stendhal, *Mrs Dalloway* av Virginia Woolf. Våldigt udda fåglar finns: *En piga bland pigor* av Ester Blenda Nordström och *Tillflyktens hus* av Åsa Nelvin.

Slutreflektion: varför ägnar svenska bibliotekarier så stor del av sin lästid åt genrelitteratur? Och varför läser man – som grupp – samma bok även när det kommer till kvalitets- och högkvalitetslitteraturen? Var finns bredden, var finns den egna unika läsprofilen? Men återigen vill jag betona att läsning oftast sker på fritiden, det vill säga gratis, och att ingen egentligen har rätt att ha några synpunkter kring vad som läses. Men det är lätt att se hur man enkelt kunde utveckla det läsfrämjande arbetet genom att införa lästid och uppmuntra/uppmåna bibliotekarierna att läsa bortom allfarvägarna. Tänk vilken enorm läskunskapsbank som de svenska bibliotekarierna då skulle kunna vara.

För när vi kommer till ”böcker som betytt något” ser läsprofilen helt annorlunda ut. Här överväger kanon/klassikerlitteraturen med hela 343 exemplar. De högkvalitativa böckerna uppgår till 156 exemplar och kvalitetslitteraturen till 163 exemplar. Genrelitteraturen får endast 13 läsare och den rena underhållningen hittar vi hos 34 personer. Svenska bibliotekarier är således helt överens om att kvalitet är det som håller över tid, det som har givit en läsning som varar. Det är svårt att hitta en enskild ”vinnare” men många av Astrid Lindgrens titlar finns med, Charlotte Brontës *Jane Eyre*, Fjodor Dostojevskijs *Brott och straff*, Hjalmar Söderbergs *Doktor Glas*, J R R Tolkiens *Sagan om ringen*, Jane Austens *Stolthet och fördom*, Michael Endes *Momo eller kampen om tiden*, flera av Selma Lagerlöf, Tove Janssons muminböcker,

Vilhelm Mobergs *Utvandrarna*. Liksom Ulf Lundells *Jack* och Gun-Britt Sundströms *Maken*.

De få underhållningstitlarna som finns kan några härröra från barndomens stora läsoplevelse: Enid Blytons *Fem söker en skatt* samt Ruby Fergusons *Jill i sadeln*. Ett flertal andra är mer av feel-good-karaktär som Kathryn Stockett *Niceville* och Andrea Trigiani *En liten by i bergen* och Colleen McCulloughs *Törn-fåglarna*. Men det är inte många titlar det handlar om. Det är uppenbart att kvalitet håller över tid. I läsfrämjandearbete borde man kanske därför lägga större tyngdpunkt vid sådana titlar än de som är omtalade just nu?

En reflektion är också att det mer spännande, experimentella och lyriken nästan helt lyser med sin frånvaro. Här finns ett intressant fält för duktiga och engagerade bibliotekarier att utveckla.

Författarens kön

När man betänker att antal svarande till övervägande stor del var kvinnor (83%) kan det tyckas anmärkningsvärt att man väljer att läsa något fler manliga författare än kvinnliga. Av de 876 identifierade författare (på exemplarnivå) som finns i undersökningen är 422 kvinnor, 443 män och 11 böcker är skrivna av en man och en kvinna. Som vi tidigare såg i åldersgenomgången av bibliotekariernas läsning, föredrar manliga bibliotekarier manliga författare, kvinnliga bibliotekarier läser både och. Man kan tolka bilden som så att vi står inför en profession som inte favoriserar ett kön – det är en ganska jämn fördelning mellan manliga och kvinnliga författare. Detta är en viktig iakttagelse. Det finns en tendens till självkritik inom bibliotekariekåren, en som jag då och då hört framföras muntligt, att biblioteken inte attraherar män eftersom de flesta bibliotekarier inte läser litteratur som män tycker om. Underförstått: de flesta bibliotekarier är kvinnor och föredrar kvinnliga författare. Att reflektera om det man själv läser återspeglar biblioteksbesökarnas sammansättning är klokt

och hedervärt. I denna del av undersökningen kan vi dock inte dra några slutsatser att något kön favoriseras. Läger vi ihop med resultaten från ålder- och könsindelningen kan man kanske påpeka att en besökare som önskar tips om kvinnliga författare helst inte bör rådfråga en manlig bibliotekarie. Men att vice versa inte gäller.

Huvudpersonens kön

Inom sagoforskningen är det väl utforskat att män gärna hör berättas om andra män; kvinnor hör gärna om både manliga och kvinnliga hjältar, men föredrar det senare.⁶ Vågar man överföra resonemanget till skriven litteratur borde detta slå igenom när det gäller bibliotekariers läsning. De flesta svaranden i vår undersökning var kvinnor, man kan därför tänka sig att de flesta lästa romaner hade kvinnliga huvudpersoner. Så visade sig inte alls vara fallet. Av 813 titlar (exemplar, en hel del titlar lästes av flera personer) visade sig 324 ha en kvinnlig huvudperson, 389 en manlig och i 100 fall fanns flera huvudpersoner av olika kön. Övervikten av manliga huvudpersoner kan tänkas bero på övervikten av manliga författare. Samma slutsats som när det gällde författarens kön kan dras även här; svenska bibliotekarier läser som grupp brett och favoriserar inget kön. Kvinnliga bibliotekarier (merparten av de svarande) har inga problem att läsa om manliga huvudpersoner. Fördelningen är för övrigt ganska jämn. Man läser brett.

Utgivningsår

De flesta bibliotek har ett magasin där äldre litteratur eller litteratur som inte är så efterfrågad placeras. I synnerhet stora bibliotek har stora magasin, ett försök att kunna tillhandahålla litteratur som inte är dagsfräsch. Det historiska minnet helt enkelt. Magasinens vara eller vara har diskuterats och många, i synnerhet mindre bibliotek, har minskat eller slopat dessa eftersom man vill ge ett fräscht och inbjudande intryck. Man har också påpekat att många böcker är

⁶ Resonemang kring detta förs i Maria Ehrenbergs *Sagans förvandlingar: Eva Wigström som sagosamlare och sagoförfattare*, ETC förlag, 2003, s. 63f.

hyllvärmare, de bara står orörda år efter år. Varför då inte plocka bort dem helt?

Den frågan kan man ställa sig när man ser vilka titlar bibliotekarierna i vår undersökning läser. Av 876 lästa titlar (och återigen, samma bok lästes ibland av flera bibliotekarier) var 751 utgivna mellan 2010-2014, merparten 2013 – 348 exemplar – (undersökningen gjordes i början av 2014). Från 1990-talet hittar man 12 titlar, 1980-talet 5 titlar, 1970-talet 3 och 1960-talet 2.

Nu ska man dock vara aktsam vid tolkningen av dessa siffror. I undersökningen bad vi inte om upplysning om utgivningsår, denna siffra är framtagen efteråt. Många titlar finns i flera utgåvor, det vi önskat undersöka är om de titlar man läser finns tillgängliga nu. Och så är fallet för de allra flesta titlar. Ser vi t ex på utgivningen från 2012 och 2013 – de stora åren – finns här minst 14 stycken som också finns i betydligt äldre upplagor: Gustave Flaubert, Lagerlöf, Muriel Sparks, Sjövall & Wahlöö m fl. En hel del av de uppräknade titlarna är också sådana som kan ha kommit ut något år tidigare men som också kommit i en pocketupplaga. Sak samma hur man vänder på det, den bild man får är att svenska bibliotekarier är synnerligen nutidsorienterade, det är det senaste två årens utgivning som gäller. Och även när det gäller äldre litteratur finns de oftast tillgängliga i nya upplagor. I ljuset av detta kan man verkligen fråga sig vad svenska bibliotek ska ha magasin till?

Ett annat sätt att se det är att inse att här finns en enorm potential. Biblioteken som historiskt minne kan utvecklas på flera sätt. Naturligtvis genom att aktivera den litteratur som är äldre än två år. Men det görs inte av sig själv. Bokprat, boksamtal, korsbefruktningar på olika sätt med nyare litteratur eller nyare samhällstrender är ett utmärkt sätt. Som exempel kan nämnas Huddinge biblioteks ”Retrobiblioteket” eller Stockholm stadsbiblioteks projekt att låta en nutida författare hitta en själsfrände i magasinerna. Bibliotek skulle mer aktivt kunna ta på sig rollen att stå emot nutidshysterin, att istället påpeka att allt har en historia, att tiden inte börjar idag.

Förlag

Vilka bokförlag föredrar svenska bibliotekarier att ta sin läsning ifrån? Följande tabell ger ett snabbt svar:

Förlag	Antal exemplar
Månpocket	122
Bonniers/Carlsen/Pocket	109
Norstedts	92
Piratförlaget/Pocketförlaget	82
Albert Bonniers	63
Natur och kultur	35
Brombergs	19
Massolit+Ponto pocket	19
W&W	17
Modernista	15
Sekwa	14
Forum	13
Gilla	13
Tranan	10
Weyler	10
Kabusa	8
Bazar	7
Damm	7
Bra böcker	6
Lind & co	6
Rabén och Sjögren	6
Ordfront	5
Bakhåll	4
Elisabeth Grate	4
Leopard	4
Alfabeta	3
Atlas	3
Thorén och Lindskog	3
Hoi	3
Karneval	3
Ace Books	2
Alastor	2
Anchor	2
Berghs	2
Atlantis	2
Ersatz	2
Kartago	2
Lindelöw	2
Minotaur	2
Podium	2
B Wahlström	1
Lejd	1
Ramus	1
S:a	728

De gulmarkerade förlagen ingår alla i Bonnierkoncernen.

Skulle man tro denna uppräknings har Bonnierkoncernen ett fast grepp om den svenska bokmarknaden. Hela 324 av de exemplar som de svenska bibliotekarierna läste kom från något förlag inom denna koncern. Som nummer två – långt efter – kom Norstedts förlag, tätt följt av Piratförlaget och dess pocketförlag. Natur och kultur, som nu satsar på skönlitteratur, hamnar strax efter. Bland de stora småförlagen utmärker sig Modernista och Sekwa, men även Tranan och Weyler syns.

Är det underligt att Bonnierkoncernen tar en så stor andel? På ett sätt inte. De stora svenska författarskapen utkommer på Bonniers och Norstedt. Att inte bevaka utgivningen från dessa förlag är i princip tjänstefel. Men jag vill ändå hävda att mångfalden blir lidande. I uppräkningsen av senast lästa bok saknades böcker på andra språk. Här fanns också få böcker översatta från andra språkområden än det engelska (undantag för klassiker). Här hade en vidgning av antalet förlag kunnat bredda bibliotekariernas läsning. Många småförlag är specialiserade på översättningar. Och även utgivningen i s k smala genrer. Jag tänker t ex på Sekwa och Elisabet Grates förlag (fransk litteratur), Thorén och Lindskog (tysk), Ellerströms (lyrik, essäer), Tranan (många språkområden). Med flera. Bland de bibliotek som uttalat säger sig arbeta med mångspråk och interkulturalitet borde böcker från dessa förlag vara en guldgruva att arbeta aktivt med.

Avslutning

Undersökningen om bibliotekariers läsning ger intressanta inblickar i en kårs arbete. Den ställer också många frågor kring det läsfrämjande arbetet på folkbibliotek.

För det första kan man inte låta bli att beundra bibliotekariers höga läsfrekvens och intresse av olika medier överhuvudtaget. Man läser böcker, tidningar, tidskrifter, lyssnar på radio och musik, ser på TV och film. Läsning verkar vara en favoritsysselsättning. Jag kan inte tänka mig någon annan yrkesgrupp – heltidsanställda litteraturkritiker undantagna – som ägnar så mycket tid åt läsning.

Läsningen sker på fritiden och grundar sig i eget privat intresse. Man hänger med i aktuell utgivning, läser det breda och omtalade och gärna svenskt från Bonniers eller Norstedts. Inte lyrik eller dramatik. Inte smalt och experimentellt. Helst på svenska, ibland på engelska. Det är slående att det är samma titlar som läses samtidigt. Kvalitetslitteratur överväger, bland genrelitteraturen är deckarna en klar favorit. Ren underhållning förekommer sällan men inte heller smal och experimentell litteratur.

Hur beundransvärd den egna läsningen än är så är den en fara för ett strategiskt arbete med litteraturförmedling. Vem tar hand om lyriken? Dramatiken? Hur mycket ska bibliotekariernas egna preferenser få styra det läsfrämjande arbetet?

Ytterst handlar det om vilka målgrupper svenska folkbibliotek vill/ska ha. Bibliotekslagen säger ”alla” men pekar samtidigt ut vissa grupper: barn och unga, nationella minoriteter, personer som har annat modersmål än svenska samt personer med funktionsnedsättning. När man dessa grupper med nuvarande läsprofil? Frånvaron av annan litteratur än svenskspråkig var påfallande. Inte heller prioriterades litteratur översatt från andra språk än engelska (förutom klassiker). Ingen angav heller att man läst en bok i lättläst format.

Fokus på aktuell litteratur ställer frågor kring bibliotekens roll som historiskt minne. Menar man allvar med detta bör kanske litteratur från magasin, litteratur äldre än ett par år, användas i det läsfrämjande arbetet? Om så inte är fallet, varför ska man överhuvudtaget ha magasin?

Dessa och många andra frågor kan man resonera om och vi hoppas att denna undersökning fördjupar det intresse för läsfrämjande arbete som så tydligt syns ute på svenska bibliotek. Helt klart är att den enskilda bibliotekarien är nyckeln till vad som förmedlas och kårens engagemang, passion och intresse för litteratur och läsning är en synnerligen god grund att stå på. Nu kan medvetna strategier, lästid och målgruppsdiskussioner understödja detta engagemang.

Från läsminne till det jag redan minns

Moa Andersson, bibliotekarie Västra Frölunda

Jag har varit deltagare på ViSA-kursen och gjort en resa under ett års tid, från Göteborg, via Norrköping, Uppsala, Helsingborg och Gävle, till Stockholm. Under den här tiden har jag fått med mig ett helt nytt sätt att arbeta med skönlitteratur på. Det här är min sammanfattning och upplevelse av kursen.

Fortbildningskursen ViSA – Vidareutveckling i Skönlitterärt Arbete, hölls på sex olika platser i Sverige under ett års tid. ViSA är ett nationellt projekt i samarbete mellan Kultur i Väst, Regionbibliotek Halland och Regionbibliotek Stockholm. Kursen påbörjades i Göteborg i november 2013 och avslutades i Stockholm 2014. Kursen var en fortsättning på MUSA – Metodutveckling i Skönlitterärt Arbete, där 90 bibliotekariéer från hela landet deltog. I beskrivningen av ViSA-kursen angavs som syfte att fördjupa samtalet om läsning och litteratur samt att inspirera bibliotekariéer till att arbeta mer målmedvetet och genomtänkt med skönlitteratur. I kursen deltog 34 deltagare från hela Sverige som alla arbetar som bibliotekariéer eller bibliotekskonsulenter.

Kursen bestod av sex träffar med olika tema:

- Varför ska man arbeta med skönlitteratur? Synen på uppdraget. Synen på skönlitteratur.
- Skönlitteratur och kvalitet. Litteratur som konst. Läsararter.
- Marknaden. Litterära kretslopp. Biblioteket som aktör i det litterära landskapet.
- Läsutveckling: teorier och metoder.
- Samtalsarter: teorier och best practice.
- Redovisning av projekt och metoder som prövats.

1. Varför ska man arbeta med skönlitteratur?

Göteborg 14–15 november 2013

Föreläsare: Magnus Persson, professor i litteraturvetenskap med didaktisk inriktning vid Malmö Högskola samt Jofrid Karner Smidt, professor på institutionen för arkiv, bibliotek och informationsvetenskap vid Högskolan i Oslo.

Visning av: Litteraturhuset Göteborg

Uppgift inför kurstillfället: Förebereda ett läsminne: en text man berörts av, tyckt mycket om, eller ogillat.

Enligt föreläsaren **Magnus Persson** behöver vi ifrågasätta våra inlärd föreställningar om ”den goda litteraturen”. Vi kan inte längre se den som en upphöjd motvikt till ”den dåliga populärkulturen”. Att läsa litteratur gör oss inte automatiskt till goda människor, men detta är en föreställning som ibland lever kvar när man diskuterar läsning och litteratur. Vad som idag behövs är, enligt Persson, nya värdefria argument för läsning av skönlitteratur.

Kursdeltagarnas egna läsminnen visade på en bredd och ett djup i vår kollektiva läsning. Vi tog del av tankar kring såväl lyrik som science fiction, folksagor och samtida författare. Även det som betraktas som ”dålig” litteratur kan tända en gnista till läslust och öppna nya världar, samtidigt som en genre som lyrik som har svårt att nå en bredare läskrets idag, lämnat oförglömliga spår hos deltagarna. Det intressanta är kanske vad vi lade in i ordet ”läsminne”: valde vi det som fått oss att upptäcka litteraturens magi eller valde vi det som berört oss mest? En rad frågeställ-

ningar uppkom: Vad läser vi som bibliotekarier? Vilken kompetens för vi med oss in i vårt arbete som litteraturförmedlare på biblioteken? Bör vi bredda vår läsning för att möta behovet hos dem vi ska hjälpa? Vilka argument för vi fram till den som inte vill läsa?

Den andra föreläsningen var inriktad på det praktiska arbetet med litteraturförmedling på bibliotek och innehöll därför också många konkreta tips på hur man kan arbeta som bibliotekarie. **Jofrid Karner Smidt** talade om bibliotekariens professionella roll som litteraturförmedlare. Så länge behovet finns ska vi hjälpa till med att tipsa, välja och guida i havet av tillgänglig litteratur. Att förmedla litteratur innebär att vi ska göra litteraturen både fysiskt och mentalt tillgänglig. Det handlar om både hantverk och teknik eftersom man måste veta hur man ska göra när man jobbar med litteraturförmedling. Intressant nog menar också Karner Smidt att det även innebär en inställning och en människosyn där man anser att läsningen är viktig och att frågan vi får är värd att ge tid och omsorg. Litteraturförmedling borde alltså vara en prioriterad del av bibliotekens basverksamhet. Det blir därmed en professionell färdighet som man övar fram. När vi arbetar med litteraturförmedling bör vi jobba med analys, planering, genomföring och utvärdering. Först ska vi välja och prioritera *vad* vi ska lyfta fram och då måste vi också ställa oss frågan om *varför* vi gör just detta val. Därefter ska vi veta *vem* det är vi vänder oss till och även tänka på *var* detta ska förmedlas. Enligt Karner Smidt kan vi som bibliotekarier förmedla litteratur på olika sätt, genom att lyssna under samtalet, genom att tala under bokprat och föredrag men också genom att skriva på nätet och genom småtryck.

Diskussionerna och föreläsningarna kring litteraturförmedling var inspirerande och gav många av deltagarna idéer till de projekt vi arbetade med. Mitt eget projekt kom att till hälften handla om just detta: olika former av litteraturförmedling. Jag har skapat en mall för tipslistor som vi återanvänder inför olika aktiviteter eller evenemang. Vi jobbar efter ett årstidshjul där vi planerar allt: bokprat, tipslistor, skyltningar, blogginslag. På så sätt blir arbetet fördelat jämnt över året och vi kan samtidigt spara på våra resurser genom planering.

2. Skönlitteratur och kvalitet.

Norrköping 16–17 januari 2014

Föreläsare: Maria Ehrenberg, Kultur i Halland samt Anna Williams, Uppsala Universitet, paneldiskussion med Anna Vogel, Aglaktuq förlag, Jan Karlsson, Hallandsposten, Kristianstadsbladet med flera, Ola Gustafsson, bibliotekarie samt Stina Otterberg, litteraturvetare.

Visning av: Norrköpings Stadsbibliotek.

Uppgift inför kurstillfället: Läs Lena Anderssons roman *Egenmäktigt förfarande*.

Kvalitetsbegreppet problematiserades genom tre olika punkter. **Maria Ehrenberg** berättade om Kulturrådets arbetsgrupp för skönlitteratur där hon tidigare ingått. Arbetsgruppen har i uppdrag att främja mångfald, kvalitet och fördjupning i utgivningen av litteratur. Hon gick igenom kriterierna för utgivningsstöd och gav en fördjupad bild av vilket gediget arbete som ligger bakom stödet som bland annat gör att vi varje år får sändningar av böcker till folkbiblioteken runt om i Sverige genom distributionsstödet. I arbetsgruppen tittar man på verkets kvalitet, intensitet, originalitet, komplexitet samt självständighet.

Anna Williams tog fokus på kvalitetsbegreppet och talade om hur det förändrats under årens gång. Idag är det ingen skarp gräns mellan distribution och försäljning, det mesta kan köpas överallt och detta påverkar även vår egen syn på kvalitet. Begreppet ”kiosk-litteratur” existerar därmed inte längre på samma sätt. En annan sak som förändrats är att populärlitteratur idag kan vara föremål för forskning och därmed tar plats inom den ”högre” kulturens område.

Avslutningsvis diskuterades olika läsarter med **Lena Anderssons** *Egenmäktigt förfarande* som exempel. Det var en paneldiskussion där olika perspektiv på en romans kvalitet skulle lyftas fram. Boken såg anorlunda ut beroende på vem som uttalade sig. Det var intressant att på det här sättet få vrida på kvalitetsbegreppet, som är något vi talar mycket litet om

idag. Att köpa in på efterfrågan är något vi tar för självklart, men att diskutera en boks litterära kvalitet känns svårt. Därför var det också roligt att få bakgrunden till de kulturrådsstödda titlarna som ofta avfärdas som alltför svårtillgängliga och omöjliga att låna ut. Detta har bland annat lett till att jag på mitt hembibliotek ständigt skyltar med just dessa titlar och att kollegorna i stadsdelen bokpratar om kulturrådsstödda böcker.

På Norrköpings Stadsbibliotek jobbar man med läscoacher, ett sätt att få vägledning och hjälp med sin egen läsning. Med kvalitetsdiskussionen i minnet tänker jag att det kan vara ett bra sätt att få hjälp att sälla bland all litteratur oavsett om man letar efter kiosromaner eller kulturrådsstödda titlar. Med en läscoach kan man få skraddarsydda tips i lugn och ro som passar det syfte man har med sin läsning.

3. Marknaden och litterära kretslopp.

Uppsala 6–7 mars 2014

Föreläsare: Ann Steiner, fil.dr. i litteratur, docent i Förlags- och bokmarknadskunskap vid Institutet för Kulturvetenskaper, Lunds Universitet samt Pamela Schultz Nybacka, fil.dr., lektor vid Handelshögskolan, Örebro Universitet samt kursansvarig för Förlagskunskap vid Stockholms Universitet.

Visning av: Uppsala Stadsbibliotek

Uppgift inför kurstillfället: Förebereda presentation av det individuella projektet.

Ann Steiner och **Pamela Schultz Nybacka** gav två olika men kompletterande perspektiv på den förändrade bokmarknaden och vad den i förlängningen gör med läsaren. E-bokhandlar och e-böcker gör att det är svårare att sälla som konsument men samtidigt lättare att ge ut böcker själv. Och för tillfället är e-boksfrågan kostsam för biblioteken och olönsam för förläggare, men det är en växande marknad. Även läsarens identitet förändras i och med bokmarknadens utveckling.

Det var flera i kursen som blev intresserade av att starta e-bokcirkel för att utnyttja e-bokens ökade popularitet. På Uppsala Stadsbibliotek hade man också skyltar med populära boktitlar och en direktlänk med en QR-kod till e-bokssidan där man kunde låna boken.

4. Läsutveckling och Biblioterapi.

Helsingborg 15–16 maj 2014

Föreläsare: Eva Ström, författare, översättare och kritiker samt Lena Mårtensson, leg. arbetsterapeut

Visning av: Helsingborgs Stadsbibliotek

Uppgift inför kurstillfället: Diskutera med kollegorna på hembiblioteket om vi haft någon omdiskuterad bok som vi valt att inte köpa in. Fortsättning på kvalitetsdiskussionen.

Det här kurstillfället handlade om olika sätt att läsa och vad läsningen gör med läsaren. **Eva Ström** gav oss sina tre läsarter: den primära som kommer när man lär sig att läsa, den existentiella som till exempel kan komma i tonåren när man riktigt går in i litteraturen och lever genom den, och slutligen den kritiska läsarten som kräver att man tagit sig igenom de två första läsarterna.

Lena Mårtensson är leg. arbetsterapeut och har tillsammans med **Cecilia Petersson**, litteraturvetare vid Göteborgs universitet, gjort en undersökning om biblioterapi som behandlingsform. De har där undersökt kvinnors erfarenheter av läsning under och efter sjukskrivning och vill fortsättningsvis utveckla teoribildningen om det biblioterapeutiska läsandet. Biblioterapi handlar om vilken inverkan litteraturen har på den som läser, i det här fallet under eller efter en tid av sjukdom. Att det fungerar som en positiv och läkande kraft var det enligt Mårtenssons undersökning, ingen tvekan om, och litteraturen man valde att läsa under den här perioden var oftast av en lätt-smält art, gärna genrer som chic lit eller fantasy.

På Helsingborgs Stadsbibliotek arbetar man mycket med ett personligt tilltal, något jag blev inspirerad av. De skyltade med bilder på bibliotekarierna och deras favoritläsning. Och bara en sådan enkel sak som att i stället för ”återlämnade böcker” skriva ”nyss lästa” är något jag tog med mig från Helsingborg. Man hade också ett aktivt arbete med bokfrukostar för personalen där man lär känna varandras kompetens och läsning för att sedan ute i biblioteket veta vem man kan hänvisa till.

5. Teorier och metoder för boksamtal.

Gävle 28–29 augusti 2014

Föreläsare: Katarina Kuick, författare, Sara Hagström Andersson, mottagare av Svenska Akademiens bibliotekariepris, Nina Frid, Kulturrådet samt Immi Lundin, journalist och föredragshållare.

Visning av: Gävle Stadsbibliotek

Uppgift inför kurstillfället: Läs novellen ”En oskriven roman” av Virginia Woolf

De flesta bibliotek har någon form av bok- eller läsecirkel, men hur gör man egentligen när man samtalar om litteratur? Vi fick med hjälp av **Katarina Kuick**, pröva en metod som hon främst brukar tillämpa på bilderböcker. Det är en modell för boksamtal som är indelad i fyra delar. Vi fick plocka ut sådant vi tyckte var *positivt, negativt*, sådant vi inte förstod – *frågetecken* och sådant vi trodde kunde vara *pusselbitar* till förståelsen av boken. Därefter kan man välja att gå vidare med olika spår för att fördjupa samtalet om boken.

Vi tillämpade först modellen på en bilderbok och därefter på novellen som vi hade läst. Då leddes samtalet av **Immi Lundin**, författare till boken *Cirkelbevis*, om läsecirklar på bibliotek. Metoden fungerade även bra på en längre text, framför allt tycker jag att det var fruktbart att leta efter frågetecken och pusselbitar, på så sätt kan man komma förbi värderingar som bra och dåligt och direkt komma in i texten.

Många kursdeltagare blev inspirerade av boksamtalsmodellerna och beslöt att starta bokcirklar. Det har under ViSA-kursens gång uppkommit många olika typer av bokcirklar, inspirerade av andra kollegor på kursen, men även av föreläsningarna och biblioteksvisningarna: E-bokcirklar, talbokcirklar, lättlästa bokcirklar, bokcirklar för personalen, bokcirklar inom vissa språkgrupper...

I Gävle fick vi även träffa **Nina Frid**. Hon talade om hur man kan jobba med taxonomier för läsfrämjande med utgångspunkt i boken *Taxonomier – verktyg för biblioteksutveckling* av **Malin Ögland**. Här kan man hitta verktyg för att kartlägga det läsfrämjande arbetet på biblioteket och därefter steg för steg ta sig dit man vill komma. Detta gör man genom att se vilka hinder som finns för att ta sig dit, exempelvis öppetider, personal, budget och fortbildning.

Förutom en gedigen guidning på Gävle stadsbibliotek fick vi träffa **Sara Hagström Andersson**, mottagare av Svenska Akademiens bibliotekariepris. Hon berättade ingående om hur Gävle stadsbibliotek arbetar med skönlitteratur. Bland annat jobbar de både lokalt och globalt och har ett mångkulturellt arbete. De har smalare program med t.ex. poesi och konst tillsammans och de har även jobbat med bokcafé med boktips och haft maratonläsning av en bok.

6. Redovisning av projekt och metoder som prövats.

Stockholm 16–17 oktober 2014

Föreläsare: Annika Hermele, projektledare på Bokcirklar.se samt författarsamtal med Mats Kempe, författare och bibliotekarie.

Visning av: Nobelbiblioteket

Uppgift inför kurstillfället: Läs novellsamlingen *Det jag redan minns* av Mats Kempe. Samtalsledare var kursdeltagarna Lillemor Åkerman, Varberg och Moa Andersson, Västra Frölunda bibliotek.

Annika Hermele pratade om hur bibliotek kan använda sig av bokcirklar.se för att vidga sina egna bokcirklar och öppna samtalet kring litteratur. Tillsammans med visningen av Litteraturhuset Göteborg vid första kurstillfället och Nobelbiblioteket i Stockholm gav detta en inblick i andra sätt man kan jobba på med litteratur och bibliotek. Här kan man hämta inspiration och hitta samarbetsmöjligheter.

Till sista kurstillfället hade vi i uppgift att läsa **Mats Kempes** novellsamling *Det jag redan minns*. Två av kursdeltagarna fick också i uppgift att förbereda och hålla i författarsamtalet. Det ingick att förbereda en författarpresentation, några frågor och fungera som moderator. Genom hela kursen har vi ofta talat om att vi som bibliotekarier ska kunna och våga ta plats själva, genom till exempel att hålla i författarsamtal, bokprata och agera bokcirkelledare. Den här typen av praktiska övningar hade gärna fått vara fler, till exempel kunde man få träna sig på att leda ett boksamtal eller hålla i bokprat.

Vi ägnade också mycket tid åt att redovisa våra projekt. Vi hade alla kommit olika långt, vissa hade genomfört och avslutat sitt projekt medan andra precis påbörjat sitt. Vid varje kurstillfälle under årets gång avsattes gott om tid för diskussioner kring projekten

och vi hade god hjälp av varandra. Inför en eventuell kursfördjupning eller fortsättning skulle jag önska att man kunde boka in individuell handledningstid med någon av kursledarna eller bibliotekskonsulenterna, där man i lugn och ro kunde diskutera och rådgöra kring sin projektidé. På så sätt skulle man också ha en fast kontaktperson att rådgöra med under tiden mellan kurstillfällena, för det är ju då som projektet egentligen ska pågå eller utvecklas men då det också är så lätt att uppslukas av sitt vardagliga arbete. Kanske hade man också behövt mer tips kring hur man jobbar i projekt, hur man gör, hur man planerar, hur man lägger budget, uppföljning och utvärdering, etc. Ett resultat av ViSA-kursen är alla projekt som drogs igång. Dels har alla kursdeltagarna jobbat med ett specifikt projekt som redovisades i Stockholm, och dels har kursen bidragit till att olika småprojekt och aktiviteter startats upp på bibliotek runt om i Sverige. Det vardagliga arbetet på bibliotek lämnar ingen tid för ytterligare projekt eller extra aktiviteter, därför har det varit så roligt att få ägna tid åt detta. En av de allra största behållningarna av kursen var alla tips på aktiviteter som framkom genom diskussioner med andra deltagare, aktiviteter som redan prövats, utvärderats och förbättrats. Den inspirationen tog vi kursdeltagare sedan med oss hem till våra bibliotek och till våra kollegor.

På region Hallands hemsida finns en blogg med utförliga beskrivningar av några av deltagarnas projekt.

Nedan följer en lista på projekt¹ från kursen:

- Bokcirklar för personalgruppen för att själva bli goda litteraturförmedlare. (Kramfors, Sollefteå samt Länsbiblioteket Västernorrland)²
- Litteraturförmedling, fortbildning för personal. (Karlskrona)³
- Utveckla litteraturförmedlandet genom planering och samarbete. (Askim)⁴
- Bilda nätverk för läsfrämjande och skönlitteratur mellan stadsdelsbiblioteken i Göteborg. (Västra Frölunda)⁵
- Bokprata i lokalradion. (Halmstad)
- ”Lättläst för alla och envar”, bokcirkel. (Örebro)⁶
- ”Äntligen fredag”, högläsning för vuxna. (Örebro)⁷
- ”Upplivad lyrik” – tre år i Thunmans spår. (Knivsta)⁸

- Bokcirklar på olika sätt: bokcirkelkasse, personalbokcirkel och bokcirkel på biblioteket (Älvdalen)
- Att bli ett förmedlande bibliotek. (Backa)⁹
- ”På spaning efter Moa” – Norrköping läser Moa Martinson (Norrköping)
- ”Samtal kring boken”, litteraturförmedling. (Vällingby)¹⁰
- E-bokcirkel. (Gislaved)
- ”Att lyfta lyriken från hyllan”, fokus på lyrik i all verksamhet. (Lomma)
- Arvika läser Tove Jansson. (Arvika)¹¹
- ”Upptäck skönlitteraturen”. (Vallentuna)¹²
- ”All världens språk”, läsecirkel där man läser valfri bok, översatt till svenska från ett på förhand bestämt språk. (Varberg)¹³
- Personalen läser inom genrer de vanligtvis inte läser. (Haparanda)
- Utveckla det läsfrämjande arbetet för den uppsökande verksamheten. (Uppsala)
- Noveller med personal. (Malmö)¹⁴

¹ <http://blogg.regionhalland.se/visa/>

² <https://visayblog.wordpress.com/>

³ <http://blogg.regionhalland.se/visa/files/2014/10/Projektredovisning-Blekinge.pdf>

⁴ <http://blogg.regionhalland.se/visa/files/2014/10/VISA-redovisning-Askim.pdf>

⁵ <http://blogg.regionhalland.se/visa/files/2014/10/Redovisning-VISA-Moa-V%C3%A4stra-Fr%C3%B6lunda.pdf>

⁶ <http://blogg.regionhalland.se/visa/files/2014/10/L%C3%A4ttl%C3%A4st-f%C3%B6r-alla-och-en-var-%C3%96rebro.pdf>

⁷ <http://blogg.regionhalland.se/visa/files/2014/10/%C3%84ntligen-fredag-%C3%96rebro.pdf>

⁸ <http://blogg.regionhalland.se/visa/files/2014/10/VISA-redovisning-Knivsta.pdf>

⁹ <http://blogg.regionhalland.se/visa/files/2014/10/VISA-redovisning-Backa.pdf>

¹⁰ <http://blogg.regionhalland.se/visa/files/2014/10/samtal-kring-boken-vallingby.pdf>

¹¹ <http://blogg.regionhalland.se/visa/files/2014/10/arvika-laser-slutrapport.pdf>

¹² <http://blogg.regionhalland.se/visa/files/2014/10/VISA-redovisning-Vallentuna.pdf>

¹³ <https://allvarldenssprak.wordpress.com/>

¹⁴ <http://blogg.regionhalland.se/visa/files/2014/10/VISA-redovisning-Malm%C3%B6.pdf>

Enkätfrågorna – Synen på skönlitteratur

A. Mediavanor

I vilken utsträckning ägnar du dig åt följande aktiviteter?

Observera att aktiviteterna är teknikberoende, i vilket format man t ex läser litteratur är i detta fall ointressant

	Aldrig	Mindre än en gång per månad	1 gång per månad	1 gång per vecka	Några gånger per vecka	Dagligen
Läser litteratur (all slags)						
Läser morgontidning						
Läser kvällstidningar						
Läser veckotidning/tidskrift						
Lyssnar på radio (ej musik)						
Lyssnar på musik						
Går på bio						
Ser på TV						
Ser på dvd/nedladdad/strömmande film						
Använder Internet (ej läsning av litteratur, lyssnande på radio, ser film eller tv-tittande)						

Försök uppskatta hur mycket tid du lägger på följande aktiviteter per gång

Observera att frågorna om litteratur är teknikberoende, inte övrig media. Med litteratur menas all slags litteratur, fack, skön m.m.

	Ingen	Några minuter per dag	30 minuter per dag	1 timme per dag	2-3 timmar per dag	4 timmar eller mer per dag
Läser litteratur som tryckt text						
Läser litteratur som e-bok, på platta m.m.						
Hör litteratur via hörbok, pod, strömmande eller liknande						
Läser morgontidning						
Läser kvällstidningar						
Läser veckotidning/tidskrift						
Lyssnar på radio (ej musik)						
Lyssnar på musik						
Går på bio						
Ser på TV						
Ser på dvd/nedladdad, strömmande film						
Använder Internet (ej läsning av litteratur, lyssnande på radio, ser film eller tv-tittande)						

B. Läsvanor

Vilken sorts litteratur brukar du läsa för ditt eget nöjes skull?

() Läser aldrig böcker

	Aldrig	Några gånger per år	Några gånger i kvartalet	Några gånger i månaden	Flera gånger i veckan/varje dag
Skönlitteratur					
Chic-lit					
Bygderomaner					
Historiska romaner					
Kärlek/romantik					
Autofikt/biografiska romaner					
Skräck, vampyrer m.m.					
Fantasy					
SF					
Deckare					
Erotik					
Lyrik					
Dramatik					
Serier					
Övriga romaner, noveller					
Facklitteratur					
Facklitteratur av uppslagskaraktär					
Debattlitteratur					
Populärvetenskap					
Hobbyböcker					
Biografier					
Övrig facklitteratur					
Blandformer					
Essäer					

Vilken sorts böcker brukar du läsa för ditt arbetes skull (även sådant du läser på din fritid men som har bäring på arbetet)?

() Läser aldrig böcker

	Aldrig	Några gånger per år	Några gånger i kvartalet	Några gånger i månaden	Flera gånger i veckan/varje dag
Skönlitteratur					
Chic-lit					
Bygderomaner					
Historiska romaner					
Kärlek/romantik					
Autofiktion/biografiska romaner					
Skräck, vampyrer m.m.					
Fantasy					
SF					
Deckare					
Erotik					
Lyrik					
Dramatik					
Serier					
Övriga romaner, noveller					
Facklitteratur					
Facklitteratur av uppslagskaraktär					
Debattlitteratur					
Populärvetenskap					
Hobbyböcker					
Biografier					
Övrig facklitteratur					
Blandformer					
Essäer					

Har du lästid i din tjänst?

Nej

Ja _____ timmar

Arbetar mest med barn och unga

Arbetar mest med vuxna

Ingetdera/både ock

Nämn din senaste skönlitterära bok för jobbet _____

Nämn din senaste skönlitterära bok privat _____

Nämn din senaste fackbok för jobbet _____

Nämn din senaste fackbok privat _____

Nämn en bok som betytt mycket för dig _____

Tycker du det är viktigt att läsa skönlitteratur? _____

Varför/varför inte? _____

Enkätsvaren – Synen på skönlitteratur

1. I vilken utsträckning ägnar du dig åt följande aktiviteter? Observera att aktiviteterna är teknikoberoende, i vilket format man t ex läser litteratur är i detta fall ointressant.

	Aldrig	Mindre än en gång per månad	1 gång per månad	1 gång per vecka	Några gånger per vecka	Dagligen	Antal betyg
Läser litteratur	0,0% (0)	1,0% (11)	1,9% (21)	3,0% (34)	19,0% (213)	75,4% (847)	1 123
Läser morgontidning	1,8% (20)	1,4% (16)	1,6% (18)	4,3% (48)	21,9% (245)	69,2% (776)	1 121
Läser kvällstidningar	26,3% (287)	27,0% (295)	9,4% (103)	9,9% (108)	16,6% (181)	11,3% (123)	1 092
Läser veckotidning/tidskrift	1,8% (20)	11,4% (126)	24,6% (272)	28,0% (309)	28,7% (317)	5,7% (63)	1 104
Lyssnar på radio (ej musik)	6,9% (77)	10,3% (114)	6,2% (69)	8,2% (91)	23,3% (259)	45,3% (504)	1 112
Lyssnar på musik	1,3% (14)	5,0% (55)	5,9% (65)	10,4% (115)	34,0% (376)	43,7% (484)	1 107
Går på bio	7,2% (80)	71,7% (800)	18,1% (202)	2,4% (27)	0,5% (6)	0,5% (6)	1 116
Ser på TV	3,0% (33)	3,8% (42)	2,8% (31)	6,1% (68)	26,7% (297)	59,2% (659)	1 114
Ser på dvd/nedladdad/strömmande film	8,4% (93)	18,0% (199)	20,9% (231)	25,2% (279)	21,6% (239)	6,0% (66)	1 105
Använder Internet på min fritid (ej läsning av litteratur, lyssnande på radio, film eller tv-tittande)	1,3% (14)	1,0% (11)	1,2% (13)	3,5% (39)	18,0% (202)	75,3% (843)	1 120
						besvarade frågor	1 126
						överhoppade frågor	0

2. Försök uppskatta hur mycket tid du lägger på följande aktiviteter per gång. Obs att frågorna om litteratur är teknikberoende, inte övrig media. Med litteratur menas slags litteratur.

	Ingen	Några minuter	30 minuter	1 timme	2-3 timmar	4 timmar eller mer
Läser litteratur som tryckt text	0,7% (8)	2,8% (31)	29,9% (335)	41,2% (461)	23,9% (267)	4,1% (46)
Läser litteratur som e-bok, på platta eller liknande	60,7% (676)	9,3% (104)	16,3% (181)	9,7% (108)	3,7% (41)	0,7% (8)
Hör litteratur via hörbok, pod, strömmande eller liknande	58,2% (648)	4,6% (51)	16,7% (186)	14,9% (166)	5,2% (58)	1,3% (14)
Läser morgontidning	2,7% (30)	32,5% (364)	51,7% (579)	11,9% (133)	1,4% (16)	0,4% (4)
Läser kvällstidningar	43,8% (486)	42,0% (466)	12,7% (141)	1,4% (16)	0,2% (2)	0,1% (1)
Läser veckotidning/tidskrift	5,2% (58)	23,9% (266)	51,7% (576)	17,1% (191)	2,6% (29)	0,2% (2)
Lyssnar på radio (ej musik)	10,2% (113)	15,3% (170)	32,8% (364)	27,0% (300)	12,7% (141)	2,7% (30)
Lyssnar på musik	2,6% (29)	12,9% (143)	31,9% (354)	31,2% (346)	18,3% (203)	5,0% (55)
Ser på TV	3,7% (41)	2,2% (24)	10,9% (120)	45,4% (499)	36,0% (396)	3,7% (41)
Ser på dvd/nedladdad, strömmande film	14,0% (155)	3,0% (33)	4,5% (50)	20,7% (229)	57,9% (641)	1,0% (11)
Använder Internet på min fritid (ej läsning av litteratur, lyssnande på radio, ser film eller tv-tittande)	1,6% (18)	9,9% (111)	29,2% (327)	34,2% (383)	20,9% (234)	6,1% (68)
besvarade frågor						
överhoppade frågor						

3. Vilken sorts litteratur för vuxna brukar du läsa för din egen skull?

	Aldrig	Några gånger per år	Några gånger i kvartalet	Några gånger i månaden	Flera gånger i veckan/varje dag	Antal betyg
Chic-lit	59,6% (529)	29,7% (264)	7,8% (69)	3,0% (27)	0,3% (3)	888
Bygderomaner	84,4% (744)	12,7% (112)	2,3% (20)	0,6% (5)	0,1% (1)	881
Historiska romaner	20,0% (177)	59,4% (526)	15,3% (136)	5,0% (44)	0,7% (6)	886
Kärlek/romantik	27,8% (244)	45,0% (395)	17,9% (157)	7,6% (67)	1,9% (17)	877
Autofiktion/biografiska romaner	13,1% (117)	51,8% (462)	23,1% (206)	10,1% (90)	2,2% (20)	892
Skräck, vampyrer	61,4% (543)	22,5% (199)	10,7% (95)	4,1% (36)	1,7% (15)	884
Fantasy	52,0% (463)	27,8% (247)	10,7% (95)	7,2% (64)	2,6% (23)	890
SF	65,6% (581)	21,9% (194)	6,9% (61)	4,4% (39)	1,4% (12)	886
Deckare	19,4% (173)	32,8% (293)	19,7% (176)	18,9% (169)	9,7% (87)	894
Erotik	69,3% (614)	24,9% (221)	4,6% (41)	1,2% (11)	0,2% (2)	886
Lyrik	46,0% (410)	38,2% (341)	8,3% (74)	5,7% (51)	1,9% (17)	892
Dramatik	74,7% (660)	18,9% (167)	3,5% (31)	2,0% (18)	1,1% (10)	884
Serier	40,1% (352)	36,8% (323)	12,4% (109)	7,4% (65)	3,9% (34)	877
Grafiska romaner/tecknade serier	41,8% (370)	36,2% (321)	11,7% (104)	8,1% (72)	2,4% (21)	886

Noveller	26,1% (231)	53,3% (471)	13,3% (118)	6,2% (55)	1,6% (14)	884
Övrig skönlitteratur	5,0% (43)	25,5% (218)	15,2% (130)	18,9% (162)	35,7% (305)	855
Facklitteratur av uppslagskaraktär	17,5% (152)	42,1% (366)	17,3% (150)	17,5% (152)	5,9% (51)	869
Debattlitteratur	27,4% (243)	42,4% (376)	16,9% (150)	11,4% (101)	2,6% (23)	887
Populärvetenskap	15,8% (139)	49,2% (433)	20,8% (183)	11,5% (101)	3,0% (26)	880
Hobbyböcker	24,9% (221)	41,4% (367)	17,8% (158)	14,2% (126)	2,3% (20)	886
Biografier	12,4% (109)	47,5% (417)	23,2% (204)	14,4% (126)	2,8% (25)	878
Övrig facklitteratur	12,0% (105)	49,1% (429)	20,7% (181)	12,6% (110)	6,2% (54)	874
Essäer	56,7% (493)	33,0% (287)	6,0% (52)	3,6% (31)	1,0% (9)	870
					Annan typ av litteratur	52
					besvarade frågor	905
					överhoppade frågor	221

4. Vilken sorts litteratur för vuxna brukar du läsa för ditt arbetes skull? Hit hör även litteratur du läser på din fritid för att använda i ditt arbete.

	Aldrig	Några gånger per år	Några gånger i kvartalet	Några gånger i månaden	Flera gånger i veckan/varje dag	Antal betyg
Chic-lit	62,4% (544)	30,0% (262)	5,6% (49)	1,9% (17)	0,0% (0)	872
Bygderomaner	77,4% (673)	18,8% (163)	3,1% (27)	0,7% (6)	0,1% (1)	869
Historiska romaner	45,3% (397)	40,6% (356)	10,8% (95)	3,5% (31)	0,2% (2)	877
Kärlek/romantik	45,7% (398)	35,9% (312)	11,4% (99)	6,2% (54)	1,0% (9)	870
Autofiktion/biografiska romaner	40,7% (354)	40,5% (352)	13,4% (117)	4,9% (43)	0,7% (6)	870
Skräck, vampyrer	63,4% (552)	24,8% (216)	7,2% (63)	4,2% (37)	0,5% (4)	871
Fantasy	58,2% (507)	29,4% (256)	6,4% (56)	4,7% (41)	1,5% (13)	871
SF	71,9% (622)	19,9% (172)	5,4% (47)	2,5% (22)	0,5% (4)	865
Deckare	37,5% (331)	33,5% (296)	15,4% (136)	8,5% (75)	5,3% (47)	883
Erotik	81,7% (707)	16,0% (138)	2,1% (18)	0,5% (4)	0,0% (0)	865
Lyrik	61,5% (536)	28,6% (249)	6,7% (58)	2,9% (25)	0,6% (5)	871
Dramatik	81,0% (699)	14,8% (128)	2,3% (20)	1,5% (13)	0,5% (4)	863
Serier	65,3% (560)	25,8% (221)	6,2% (53)	1,8% (15)	0,9% (8)	857

Grafiska romaner/tecknade serier	62,8% (545)	26,6% (231)	6,8% (59)	3,0% (26)	1,0% (9)	868
Noveller	48,7% (419)	36,5% (314)	9,6% (83)	4,3% (37)	1,2% (10)	861
Övrig skönlitteratur	30,4% (264)	27,6% (240)	14,4% (125)	14,5% (126)	13,8% (120)	869
Facklitteratur av uppslagskaraktär	36,3% (314)	31,5% (273)	16,3% (141)	10,9% (94)	5,4% (47)	866
Debattlitteratur	41,1% (360)	33,2% (291)	12,9% (113)	9,7% (85)	3,2% (28)	876
Populärvetenskap	40,9% (355)	34,8% (302)	13,3% (115)	9,1% (79)	2,0% (17)	867
Hobbyböcker	57,8% (496)	25,9% (222)	11,3% (97)	4,7% (40)	0,6% (5)	858
Biografier	38,7% (334)	35,1% (303)	14,7% (127)	9,8% (85)	1,9% (16)	863
Övrig facklitteratur	30,7% (265)	37,6% (325)	17,0% (147)	10,8% (93)	4,6% (40)	864
Essäer	71,3% (601)	20,4% (172)	5,2% (44)	2,7% (23)	0,7% (6)	843
						Annan typ av litteratur 69
						besvarade frågor 905
						överhoppade frågor 221

5. Har du lästid för vuxenlitteratur i din tjänst?

		Antal svar i procent	Antal svar
Nej		87,5%	792
Ja		12,8%	116
	Om ja antal timmar		98
	besvarade frågor		905
	överhoppade frågor		221

6. Arbetar mest med:

		Antal svar i procent	Antal svar
Barn och unga		42,0%	380
Vuxna		62,5%	566
Ingetdera		8,2%	74
	besvarade frågor		905
	överhoppade frågor		221

7. Nämn din senast lästa skönlitterära bok privat

	Antal svar
	905
besvarade frågor	905
överhoppade frågor	221

8. Nämn din senast lästa skönlitterära bok för jobbet

	Antal svar
	905
besvarade frågor	905
överskippade frågor	221

9. Nämn din senast lästa fackbok privat

	Antal svar
	905
besvarade frågor	905
överskippade frågor	221

10. Nämn din senast lästa fackbok för jobbet

	Antal svar
	905
besvarade frågor	905
överskippade frågor	221

11. Nämn en bok som betytt mycket för dig

	Antal svar
	905
besvarade frågor	905
överskippade frågor	221

12. Tycker du att det är viktigt att läsa skönlitteratur?

		Antal svar i procent	Antal svar
Ja		97,6%	883
Nej		1,0%	9
Vet ej		1,4%	13

Varför / Varför inte? 535

besvarade frågor 905

överhoppade frågor 221

13. Jag är:

		Antal svar i procent	Antal svar
Kvinna		82,9%	750
Man		17,1%	155

besvarade frågor 905

överhoppade frågor 221

14. Ålder

		Antal svar i procent	Antal svar
- 25		1,4%	13
25-35		17,8%	161
36-45		27,6%	250
46-55		23,9%	216
56-67		29,1%	263
67 -		0,4%	4
		besvarade frågor	905
		överskottade frågor	221

PRODUKTION: Kultur i Halland
FOTO: Fotograf Adde, förutom Pixhill (omslag och sid 42), Fredrik Svedemyr (sid 23), Magnus Andersson (sid 25)
och Helena Paulin-Strömberg (sid 49) lån från Svenska akademien.

MÅLNING SID 18: Viking Lanje.

TRYCK: Danagård LITHO, sept 2015.

Om du vill beställa fler exemplar av denna trycksak, kontakta Broschyrbeställningen
tfn 035-13 48 00 eller beställ via www.regionhalland.se/broschyrer

Att arbeta läsfrämjande och med skönlitteratur är inget nytt för biblioteken, det har man alltid gjort – även om det inte alltid varit prioriterat. Nya bibliotekslagen lyfter fram läsfrämjandet som ett av folkbibliotekens viktigare arbetsuppgifter. Men vilka underliggande normer och värderingar ligger till grund för bibliotekens arbete? Vilka strategier finns? Och bibliotekarierna – vad, när och hur mycket läser de?

I denna studie försöker vi problematisera det skönlitterära arbetet och hoppas kunna ge bränsle åt diskussioner om strategier, värderingar och förhållningsätt.

